

Nabij op afstand: ouders en het mbo

Colofon

Titel	Nabij op afstand: ouders en het mbo
Auteurs	Wil van Esch en Régina Petit (ecbo) Frederik Smit (ITS)
Datum	November 2011
Projectnummer	30104.01; ecbo.11-115

Inhoudsopgave

Inleiding en probleemstelling	5
Korte schets van de probleemstelling	5
Doel van het onderzoek	7
Onderzoeksvragen	7
Leeswijzer en lezerspubliek.....	8
1 Onderzoekopzet en werkwijze	9
1.1 Literatuurstudie	9
1.2 Oriënterende gesprekken.....	9
1.3 Gevalsstudies	9
1.4 Focusgesprek	10
1.5 Analyse en eindrapportage	10
2 Ouders en beroepsonderwijs: begrippen en stand van kennis.....	13
2.1 Begrippen	13
2.2 De rechtspositie van ouders en mbo-deelnemers	14
2.3 Resultaten van onderzoek naar ouderbetrokkenheid in het mbo.....	15
2.4 Bevorderende en belemmerende factoren	18
2.5 Effecten van ouderbetrokkenheid	20
2.6 Trends in onderzoek naar de rol van ouders.....	22
3 Mbo-instellingen en ouders: beleid en de praktijk	25
3.1 Visie op ouderbetrokkenheid en doelstellingen.....	25
3.2 Communicatie en samenwerking afstemmen	29
3.3 Vormgeving van ouderbetrokkenheid en -participatie	32
3.4 Samenwerking school en gemeenschap	37
3.5 Benodigde middelen en faciliteiten	38
3.6 Ouders aan het woord.....	39
4 Conclusies en leerpunten	43
4.1 Antwoorden op de onderzoeksvragen	43
4.2 Conclusie	50
4.3 Wat we hieruit kunnen leren: suggesties uit de praktijk.....	52
Literatuur	55

Inleiding en probleemstelling

Korte schets van de probleemstelling

Ouders en de onderwijsinstelling hebben een gezamenlijk belang, namelijk het zorgen voor optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van leerlingen (Beek, Van Rooijen & De Wit, 2007). Echter, betrokkenheid van ouders in het mbo is minder vanzelfsprekend dan in het primair en voortgezet onderwijs. Mbo-deelnemers zijn (bijna) volwassen en worden in allerlei opzichten geacht hun eigen boontjes te doppen. Het is ook nog zeer de vraag in hoeverre deelnemers zelf bemoeienis van ouders op prijs stellen, zeker als zij meerderjarig zijn. Dat stelt mbo-instellingen bijvoorbeeld voor de vraag of zij informatie geven aan ouders over de schoolcarrière of dat ouders dit moeten vernemen van hun kind. Vooral bij problemen kunnen deelnemers er belang bij hebben hun ouders daar buiten te laten. Het spreekt voor zich dat ouders over basale informatie moeten beschikken over het reilen en zeilen van de opleiding om iets te kunnen betekenen.

In het mbo is nog weinig zicht op de feitelijke betrokkenheid van ouders. De betrokkenheid bij de opleiding zal zich mogelijk grotendeels thuis afspelen en voor de school niet zichtbaar zijn. Ook is weinig bekend over beeldvorming van ouders van mbo'ers over het onderwijs. In 2010 verschenen berichten in de media over ouders van Marokkaanse afkomst die hun wensen en ongenoegen uitten over het mbo-onderwijs bij de heer A. Marcouch, destijds de voor onderwijs verantwoordelijke stadsdeelvoorzitter in Amsterdam Slotervaart. Deze spontane reacties van de moeilijkst bereikbare groep ouders, maken het interessant meer te weten te komen over deze ouders. Welke beelden en opvattingen hebben zij over het beroepsonderwijs? Op welke wijze kan hun betrokkenheid bij het onderwijs verder gestimuleerd worden?

In dit onderzoek zijn initiatieven van ouderbetrokkenheid (en –participatie) van mbo-instellingen verkend, alsook literatuur uit binnen- en buiten Nederland. Er zijn oriënterende gesprekken gevoerd met onder andere directies en beleidsmakers van regionale opleidingscentra (roc's) en deskundigen op dit terrein om de onderzoeksvraag aan te scherpen en te vernemen waar praktijken zijn om verder te onderzoeken. Vervolgens zijn interviews afgenomen bij directies en projectleiders en vond een focusgesprek plaats met een groep ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst om inzicht te krijgen in wensen van ouders die verhoudingsgewijs weinig participeren en in succesfactoren van ouderparticipatie. Uit de literatuurstudie blijkt dat er het nodige bekend is over ouderbetrokkenheid in het primair onderwijs, iets minder bekend is over dit thema in het voortgezet onderwijs (vo) en heel weinig in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Uit de interviews en andere gesprekken komt naar voren dat het betrekken van ouders door mbo-instellingen geen gemeengoed is en de contacten zich meestal beperken tot formele momenten zoals een diploma-uitreiking, of als er problemen zijn. Initiatieven om ouderbetrokkenheid te versterken, staan in de kinderschoenen. Desondanks zijn er opleidingen die hier wel veel aandacht aan besteden en die het contact met ouders zien als een goede manier om schoolsucces van deelnemers te bevorderen.

Er is voor het primair onderwijs en in mindere mate in het voortgezet onderwijs redelijk wat internationaal onderzoek beschikbaar met betrekking tot de relatie ouders-school-

gemeenschap in samenhang met de specifieke schoolpopulatie. In Nederland beperkt dit onderzoek zich voornamelijk tot dat van Smit, Driessen e.a. (2007), Groeneveld en Van Steensel (2009) en Menheere en Hooge (2010).

Een verkenning van de Onderwijsraad (2010) laat zien dat er in het mbo weinig aandacht wordt besteed aan oudercontacten, zelfs niet als het gaat om de begeleiding van de moeilijkste groep minderjarigen op niveau 1. Ouders worden slechts zijdelings genoemd in verband met informatieverstrekking en medezeggenschap. De Onderwijsraad bracht op verzoek van de Tweede Kamer een advies uit over hoe de positie van ouders kan worden verbeterd. Iedere school, óók in het mbo, doet er volgens de raad goed aan om vroegtijdig contact te zoeken met ouders en dit contact structureel te onderhouden.

De Onderwijsraad (2010) onderscheidt drie posities van ouders ten opzichte van de onderwijsinstelling:

- *De individuele rechtspositie of juridische relatie ten opzichte van de school.* In de eerste plaats is de ouder drager van individuele (wettelijke) rechten en plichten. Op basis van die rechten kan hij of zij iets van een instelling verlangen, soms zelfs iets opeisen. Ook een school of een leraar heeft bepaalde rechten en kan iets van een ouder verlangen en soms zelfs opeisen.
- *De ouder als samenwerkingspartner van de school.* In dit perspectief zijn ouders en school samen verantwoordelijk voor de opvoeding en het goede verloop van de onderwijsloopbaan. Partnerschap is te definiëren als een relatie waarbij wederzijdse verantwoordelijkheden duidelijk zijn en het handelen sturen.
- *De ouder als onderdeel van de gemeenschap.* Een derde vorm is het 'lidmaatschap' van een ouder-oudergemeenschap: een ouderverband. Ouders kunnen werkzaamheden verrichten op basis van vrijwilligheid. Ouderschap in relatie tot de school is in deze zin dus ook burgerzin, burgerplicht.

De strekking van het advies is dat de rechtspositie van ouders al redelijk goed op orde is. De raad beveelt aan ouders aan te spreken op hun verantwoordelijkheden en vooral in te zetten op de twee andere posities. "De achterliggende gedachte bij partnerschap (gezamenlijk belang bij optimale condities voor de ontwikkeling en het leren van kinderen, op school en thuis) is soms ver weg", zo stelt de raad. Onderzoek laat zien dat van echt partnerschap nog nauwelijks sprake is in het primair en voortgezet onderwijs. Hoe hoger men in de onderwijskolom komt, hoe meer ouders uit beeld raken. In het middelbaar en hoger beroepsonderwijs is onderzoek naar de positie van ouders dan ook nagenoeg afwezig (p. 40). In het mbo zijn het vooral enkele roc's in de grote steden die iets doen aan ouderbetrokkenheid naast een paar individuele initiatieven, aldus de raad.

De belangen van ouders en de school kunnen uiteenlopen, maar dat geldt ook voor de ouders als groep. Waar de ene ouder vindt dat de school zich extra moet inspannen als hun kind te kampen heeft met leerachterstanden of specifieke problemen als adhd, vinden andere ouders dat die extra aandacht ten koste gaat van de overige leerlingen. De raad verwijst naar onderzoek waaruit blijkt dat de perspectieven van ouders verschillen naargelang het opleidingsniveau. Hoogopgeleide ouders denken het soms beter te weten dan de docent, terwijl laagopgeleide ouders er soms vanuit gaan dat ze er zelf geen verstand van hebben en zich dus (te) afzijdig opstellen. Scholen staan voor de vraag of ze zich moeten richten op specifieke groepen ouders (bijvoorbeeld anderstalige ouders, moeilijk

bereikbare ouders en/of ouders van zorgleerlingen) of juist ook op de al actieve ouders. De raad is van mening dat er te veel tijd, geld en energie gaat naar moeilijk bereikbare ouders, wat ten koste gaat van het investeren in de al actieve ouders.

In de praktijk zijn er overigens wel signalen dat mbo-instellingen het belangrijk vinden om ouders meer rechtstreeks te benaderen. Zeker op scholen en opleidingen met veel 'zorgleerlingen' en voortijdig schoolverlaters, ligt contact met ouders voor de hand. Instellingen zien het voorkomen van schooluitval dan ook als een van de belangrijkste doelstellingen van ouderbetrokkenheid.

Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is meer zicht te krijgen op de visie die mbo-instellingen hebben op ouderbetrokkenheid, de doelstellingen die zij daarmee hebben, de activiteiten die zij ondernemen met en voor ouders en de ervaringen. Daarnaast is verkend in hoeverre sprake is van ouderparticipatie¹:

- *geinstitutionaliseerd* door deel te nemen aan de medezeggenschapsraad (MR) en zo een bijdrage te leveren aan beleidsontwikkeling of;
- *niet geïnstitutionaliseerd*: door hand- en spandiensten te verrichten voor de school of vanuit eigen expertise een bijdrage te leveren aan het onderwijs of de beroepspraktijkvorming (bpv).

Relevante thema's zijn onder meer de beroepskeuze, het voorkomen van schooluitval, het ondersteunen van het onderwijs en het sociale leven van mbo-deelnemers. Het onderzoek beoogt een beeld te schetsen van succesvolle samenwerking en afstemming tussen ouders en mbo-instellingen. Ook is nagegaan in hoeverre internationale kennis op dit gebied verdieping en verklaringen voor de Nederlandse context kan geven.

Onderzoeksvragen

Uit voorgaande korte schets komt naar voren dat ouderbetrokkenheid in het mbo verre van vanzelfsprekend is en dat nog weinig bekend is over dit thema in het mbo. Een belangrijke vraag voor mbo-instellingen is: waarom zouden zij investeren in ouderbetrokkenheid en welk belang hebben ze daarbij? Als er sprake is van ouderbetrokkenheid, wat doen instellingen in samenwerking met ouders? Welke doelen willen ze daarmee bereiken? Initiatieven van de school kunnen variëren van basaal informeren van ouders over de schoolresultaten tot het uitnodigen van ouders om mee te denken over het beleid van de instelling in bijvoorbeeld de ouderraad. Deze keuze vraagt om een visie op ouderbetrokkenheid. De vraag doet zich daarbij ook voor of de instelling bij de vormgeving rekening houdt met het feit dat de mbo-populatie in allerlei opzichten heterogeen is (ook de ouders) en voor een belangrijk deel uit meerderjarige personen bestaat.

¹ Verderop wordt uitgelegd dat dit onderdeel minder goed uit de verf is gekomen.

De onderzoeksvragen zijn:

- Wat is bekend uit literatuur over ouderbetrokkenheid en -participatie?
- Zijn er in het mbo praktijken waar sprake is van ouderbetrokkenheid en -participatie? Vanuit welke visie zijn deze vormgegeven? Wat zijn doelstellingen? Hoe zien deze praktijken eruit? Wat leveren ze op?
- In hoeverre hanteren mbo-instellingen doelgroepbenaderingen voor:
 - ouders van minderjarige/meerderjarige deelnemers;
 - allochtone/autochtone ouders?
- Welke belangen hebben mbo-instellingen enerzijds en ouders anderzijds bij ouderbetrokkenheid en -participatie?

Leeswijzer en lezerspubliek

In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksopzet beschreven. In hoofdstuk 2 presenteren we de begrippen en wat bekend is in internationale literatuur over dit thema, als basis voor beantwoording van de eerste onderzoeksvraag. In hoofdstuk 3 worden de activiteiten en ervaringen met ouderbetrokkenheid (en -participatie) op een aantal (opleidingenclusters van) mbo-instellingen beschreven. We ronden dit rapport af met beantwoording van de onderzoeksvragen in hoofdstuk 4, naast conclusies en leerpunten.

Het rapport is in eerste instantie bedoeld voor personen in de mbo-wereld die ouderbetrokkenheid op hun instelling (verder) vorm willen geven. Het kan daarbij gaan om personen op (centraal) beleidsniveau, stafniveau, opleidingsclusterniveau, maar zeker ook om personen op de werkvloer die regelmatig contact hebben met ouders. Dat kunnen decanen, mentoren of schoolloopbaanbegeleiders zijn, maar ook oudercontactpersonen. Vanwege het verkennend karakter van dit onderzoek presenteren we geen 'do's en don'ts' voor ouderbetrokkenheid in het mbo. Wel hopen we dat ervaringen van de door ons onderzochte situaties anderen inspireren om ouderbetrokkenheid en -participatie te versterken op een manier die past bij de eigen situatie.

1 Onderzoeksopzet en werkwijze

Dit onderzoek kent een aantal activiteiten die in dit hoofdstuk worden beschreven en toegelicht: het verrichten van een literatuurstudie, oriënterende gesprekken, de ontwikkeling van het conceptueel kader, gevalsstudies en een focusgesprek met allochtone ouders.

De focus van dit onderzoek ligt op ouderbetrokkenheid (gericht op het eigen kind) en minder op ouderparticipatie, zoals het leveren van hand- en spandiensten op school of deelname aan een medezeggenschapsraad (zie definities van deze begrippen in paragraaf 2.1). De reden hiervoor is dat uit de oriënterende gesprekken (zie 1.2 hieronder) en gevalsstudies (1.3) naar voren kwam dat er in de meeste onderzochte situaties formele medezeggenschap relatief wat minder aandacht kreeg onder meer vanwege de verandering van de wetgeving. Ook als het gaat om hand- en spandiensten komt naar voren dat dit niet de prioriteit heeft en het belang van ouderbetrokkenheid (gericht op het eigen kind) groter wordt gevonden. In paragraaf 2.1 worden deze twee begrippen verder toegelicht.

1.1 Literatuurstudie

Er is een literatuurstudie verricht naar onderzoek in binnen- en buitenland over de rol en effecten van ouderbetrokkenheid, de invloed van de sociaaleconomische status en etnische herkomst, samenwerkingsrelaties tussen instellingen en ouders en de belangen van school en ouders. De literatuur is geselecteerd op relevantie voor het mbo, dus toegespitst op ouderbetrokkenheid bij leerlingen in de adolescentiefase.

1.2 Oriënterende gesprekken

In de beginfase van dit onderzoek vond een aantal oriënterende gesprekken plaats. Dit had als doel om een keuze te maken uit enkele voorbeelden van ouderbetrokkenheid uit de Nederlandse mbo-praktijk om verder te onderzoeken. Andere doelen waren de verdere uitwerking van het conceptueel kader, de variabelen en de onderzoeksvragen. Bij de selectie van gesprekspartners voor de oriënterende gesprekken is onder meer gekeken naar voorbeelden in het rapport van de Onderwijsraad *Ouders als partners* (2010), de *Factsheets ouderbetrokkenheid in het mbo* (Min. OCW, 2004). En daarnaast is gekeken naar kennis van bestaande projecten bij de onderzoekers. Deze oriënterende gesprekken zijn gevoerd met directies van vier roc's en met het Lectoraat Jeugd en Opvoeding van de Haagse Hogeschool. Naast de genoemde doelstellingen is in deze fase een globaal beeld ontstaan van initiatieven op het gebied van ouderbetrokkenheid in het mbo, (ervaren) knelpunten en gevonden oplossingen. Tijdens interviews in de volgende fase (gevalsstudies) is hier dieper op ingegaan.

1.3 Gevalsstudies

Met de oriënterende gesprekken als input is een keuze gemaakt voor de gevalsstudies. De criteria om tot de keuze te komen waren:

- Het project/de praktijk valt in positieve zin op (door vorm, inzet, resultaten) en is aanvullend op vormen van ouderbetrokkenheid en -participatie die gangbaar zijn in het mbo (zoals rapportbespreking, overleg bij problemen en diploma-uitreiking).
- De projecten/praktijken verschillen voldoende van elkaar zodat de lezer van dit rapport kennis kan nemen van initiatieven van verschillende aard en in verschillende context.

Dit heeft geresulteerd in drie praktijken waarvoor bovengenoemde criteria gelden. Deze worden in hoofdstuk 4 waarin de resultaten worden beschreven aangeduid als instellingen 1, 2 en 3. Een vierde praktijk waarbij ouderbetrokkenheid nog geen realiteit is, wordt op onderdelen aangehaald. Deze wordt aangeduid als instelling 4.

Met behulp van een interviewleidraad zijn negen interviews afgenomen bij:

- Vier mbo-instellingen: met een projectleider ouderbetrokkenheid/docent, een hoofd van een stafdienst Planning & Control, een manager Bureau PR, een afdelingsdirecteur, lid van een College van Bestuur, een hoofd Onderwijsbureau en een directeur Servicecentrum Cursisten.
- Specialistische organisaties: de directeur van Stichting Reflex en projectleider ouderbetrokkenheid van Stichting de Meeuw.

Naast de interviews zijn relevante documenten van de betreffende instellingen bestudeerd, zoals beleidsdocumenten, procedures en notulen van vergaderingen.

1.4 Focusgesprek

In samenwerking met een stichting die gespecialiseerd is in ouderbetrokkenheid en loopbaanbegeleiding voor kwetsbare groepen jongeren die wordt ingeschakeld door één van de geselecteerde instellingen, is een focusgesprek georganiseerd met een groep ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst. De keuze voor deze ouders is gemaakt omdat diverse respondenten van scholen aangaven moeilijker contact te krijgen met deze ouders. Ditzelfde beeld komt naar voren in literatuur. Aan de ouders zijn vragen voorgelegd over beeldvorming van de school van hun kind(eren), het belang dat zij hechten aan contact met de school en het contact dat zij feitelijk hebben (of niet hebben) en wat eventuele redenen zijn voor geen of weinig contact. Daarnaast zijn mogelijke kansrijke vormen van ouderbetrokkenheid besproken en manieren om de rol van ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst te optimaliseren.

1.5 Analyse en eindrapportage

De resultaten van de oriënterende gesprekken, interviews voor de gevalsstudies en het focusgesprek zijn geordend aan de hand van factoren die op basis van onderzoek van Bronfenbrenner (1986), Epstein (1995a) en Ho Sui Chu (2007) als bevorderend worden beschouwd voor de samenwerking tussen school en ouders:

- 1 een visie op ouderbetrokkenheid en -participatie;
- 2 communicatie en werkstijl tussen onderwijsinstelling en ouders;
- 3 vormgeving van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie;
- 4 samenwerking tussen onderwijsinstelling, ouders en gemeenschap;

5 benodigde middelen en faciliteiten.

De resultaten zijn beschreven in hoofdstuk 4, waarbij sommige voorbeelden wat uitvoeriger zijn beschreven en in kaders weergegeven. Gezien het beperkte aantal interviews, waardoor we met dit onderzoek geen beeld kunnen schetsen van ouderbetrokkenheid bij de instelling in zijn totaliteit, kozen we voor een thematische indeling bij beschrijving van de resultaten. Dit houdt in dat opvallende resultaten over de vier instellingen heen worden beschreven per thema, maar de instellingen niet systematisch worden vergeleken. Dit laatste was niet mogelijk omdat de praktijken te veel van elkaar verschillen in vorm, opzet, context en omvang van activiteiten.

Analyse vond plaats door de resultaten van de onderzochte praktijken te verbinden aan vier typen contacten tussen ouders en onderwijsinstellingen (Montandon,1993):

- *Opdracht*: de school voert onderwijstaken uit als expert en ouders blijven op afstand van de onderwijsinstelling.
- *Delegatie*: ouders en onderwijsinstelling zijn gescheiden werelden waarbij bepaalde educatieve taken en opvoedingstaken tot de verantwoordelijkheid van de school worden gerekend (als het ware gedelegeerd zijn).
- *Samenwerking*: samenwerking van ouders en school binnen de context van de onderwijsinstelling.
- *Partnerschap*: bereidheid bij zowel school als ouders om samen te werken, de thuiscultuur en de cultuur van de onderwijsinstelling op elkaar af te stemmen in het belang van de ontwikkeling en het leren van de leerlingen thuis, in het onderwijs en in de buurt.

Tot slot is de relevantie van de onderzoeksuitkomsten voor beleid en praktijk geïnventariseerd en beschreven in de vorm van suggesties.

Bij de resultaten en conclusies moet worden opgemerkt dat het aantal respondenten te beperkt is om uitspraken te doen in algemene zin of over een instelling als geheel. Zeker gezien de grootte van instellingen en vaak decentrale aansturing, krijgt ouderbetrokkenheid binnen een instelling op vele manieren vorm bij de verschillende opleidingen. Het rapport geeft voorbeelden van de vormgeving van het ouderbeleid bij (onderdelen van) een aantal mbo-instellingen, geeft enig inzicht in doelstellingen en ervaringen en kan als inspiratiebron dienen voor andere instellingen.

2 Ouders en beroepsonderwijs: begrippen en stand van kennis

In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de gebruikte begrippen zoals het onderscheid tussen ouderbetrokkenheid en -participatie en partnerschap (paragraaf 2.1). Vervolgens schetsen we op hoofdlijnen de juridische positie van ouders (paragraaf 2.2). Wat leert ons uit (internationaal) onderzoek naar de betekenis van de rol van ouders, bijvoorbeeld wat betreft opleidingskeuze en studieprestaties? Die vraag komt aan de orde in paragrafen 2.3 tot en met 2.5. In deze paragraaf wordt achtereenvolgens ander onderzoek in het mbo, bevorderende en belemmerende factoren en effecten van ouderbetrokkenheid en -participatie beschreven. Hier richten we ons specifiek op onderzoek van ouders met kinderen in de adolescentiefase. Ten slotte worden gesignaleerde trends beschreven in paragraaf 2.6.

2.1 Begrippen

Ouders in dit onderzoek zijn naast ouders ook voogden en verzorgers van deelnemers aan een mbo-opleiding. Onder *ouderbetrokkenheid* verstaan we de betrokkenheid van ouders bij de opvoeding en het onderwijs van hun eigen kind, thuis en bij de instelling.

Ouderparticipatie in dit onderzoek betreft actieve deelname van ouders aan activiteiten op school. We onderscheiden niet geïnstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie, zoals het leveren van hand- en spandiensten, naast geïnstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie zoals zitting hebben in de ouderraad of de medezeggenschapsraad (Smit, 1991).

Het begrip *partnerschap* wordt gebruikt voor samenwerkingsrelaties tussen onderwijsinstellingen, ouders en de lokale gemeenschap (Epstein, 2001; Ho Sui Chi 2007; Ravn 2003). Partnerschap wordt gedefinieerd als een proces waarin betrokkenen elkaar ondersteunen en de bijdragen zo veel mogelijk op elkaar afstemmen, rekening houdend met verschillen tussen groepen ouders met als oogmerk het leren, de motivatie en de ontwikkeling van deelnemers te bevorderen (Smit e.a. 2007; Davies & Johnson, 1996; Martinez-Gonzalez & Rodriguez-Ruiz, 2007).

Onder *gemeenschapsvorming* verstaan we lidmaatschap van een ouder-oudergemeenschap: een ouderverband (Onderwijsraad, 2010, p. 13) De Onderwijsraad noemt het voorbeeld van ouders die elkaar helpen met de opvoeding, bijvoorbeeld door gezamenlijke normen te stellen ten aanzien van het tijdstip van thuiskomst en het maken van huiswerk. Dergelijke ouder-oudercontacten kunnen verschillende verschijningsvormen aannemen: ouderplatforms, ouderklankbordgroepen, oudernetwerken, ouderverbanden/-verenigingen, ouderactiegroepen enzovoort. Ook de rol van ouders als competente burgers binnen een sociale gemeenschap kan volgens de Onderwijsraad nuttig zijn. Ze kunnen preventief werken, een ondersteuning vormen voor de school en een platform bieden voor actief burgerschap. Voor het mbo geldt als complicerende factor dat leerlingen overal vandaan kunnen komen, waardoor ouders elkaar betrekkelijk weinig ontmoeten.

Als we het hebben over ouders in het mbo, dienen we te beseffen dat het om ouders van deelnemers gaat in de adolescentiefase (zestien tot twintig jaar) en van (jong)volwassenen (achttien tot 35 jaar). Onder andere Weller (2006) wees erop dat de status en positie van

adolescenten vaak wordt afgeleid van de status en positie van ouders. Hoe ouder jongeren worden, des te meer zij een zelfstandige rol hebben dan wel opeisen bij het volgen van hun opleiding. Dit bepaalt mede de ruimte van ouders om hierbij betrokken te zijn. Als bijvoorbeeld een ouder met de jongere wil praten over schoolzaken, dan bepaalt de jongere toch tot op zekere hoogte of en in welke mate dat gebeurt.

Ouderbetrokkenheid/-participatie betreft de relatie tussen ouders en school. Voor het mbo is het begrip 'school' tamelijk gecompliceerd. Opleidingen kunnen over de hele stad of regio zijn verspreid, maar ze kunnen ook geconcentreerd zijn op één locatie. Mbo-instellingen kunnen meer centraal worden aangestuurd of meer decentraal. Ouderbetrokkenheid kan decentraal heel verschillend zijn vormgegeven. Binnen dezelfde instelling kan ouderparticipatie bij het ene opleiding een belangrijk aandachtspunt zijn, bij een andere opleiding niet of minder.

2.2 De rechtspositie van ouders en mbo-deelnemers

In deze paragraaf schetsen we enkele belangrijke juridische aspecten van de relatie tussen ouders en school. In het mbo wordt deze relatie mede ingekleurd door het feit dat het ouders betreft met kinderen in de levensfase van adolescentie, waarvan sommigen meerderjarig zijn.

Deelnemers zijn zolang zij nog geen achttien zijn, minderjarig. Dit betekent dat hun ouders of voogd verantwoordelijk voor hen zijn. Niet alleen hebben hun ouders of voogd het recht om beslissingen over hen te nemen en om regels te stellen, maar ook de plicht om hen te verzorgen en hen eten en onderdak te geven. Ze zijn dus verplicht hen te onderhouden en hen te helpen met eventuele studiekosten. Dit wordt ook wel onderhoudsplicht genoemd (tot 21 jaar). De leerplichtwet verplicht ouders om ervoor te zorgen dat het kind naar school gaat, ongeacht de kwaliteit van de school. Wie niet aan die plicht voldoet, wordt strafrechtelijk vervolgd. De beslissing tot toelating en verwijdering van een deelnemer wordt door het schoolbestuur genomen en de formele waarborgen daarbij zijn voor ouders zeer beperkt.

Als deelnemers achttien jaar en ouder zijn, worden ze de formele gesprekspartners van de onderwijsinstelling. Vanaf dat moment vervalt de onderwijsovereenkomst tussen de ouders en het schoolbestuur en gaat deze over naar de meerderjarige mbo-deelnemer. De consequentie is dat voor een groot aantal zaken niet meer de ouders verantwoordelijk zijn, maar de jonge meerderjarige zelf. Als bijvoorbeeld sprake is van niet-toelating, schorsing, verwijdering of examenfraude, dient de school zich tot de jonge meerderjarige te richten. In verband met maatregelen betreffende het eindexamen kan de leerling zelfstandig in beroep komen bij de commissie van beroep die daartoe door het bevoegd gezag is ingesteld. De ouders van deelnemers van achttien jaar en ouder zullen alleen met zijn/haar toestemming benaderd kunnen worden.

Voor de mbo-sector is sinds 1 maart 2010 de Wet medezeggenschap educatie en beroepsonderwijs in werking getreden. Dit is een wijziging en aanvulling op de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). De Wet medezeggenschap onderwijs 1992, die tot nu voor het mbo gold, is daarmee komen te vervallen. De nieuwe wet schrijft onder andere voor dat er

ouderraden worden ingesteld. Deze raden zijn verplicht in mbo-instellingen als ten minste 25 ouders daartoe een verzoek doen. De bevoegdheden van ouderraden zijn niet in de wet geregeld. Deze moeten worden opgenomen in het medezeggenschapsstatuut dat elke instelling volgens deze wet moet opstellen. Dit statuut wordt opgesteld door het College van Bestuur. De ondernemingsraad, de deelnemersraad en (in voorkomende gevallen) de ouderraad hebben daar wettelijk instemmingsrecht op. De mbo-instellingen hadden tot 1 maart 2011 de tijd om de wet binnen de eigen instelling te implementeren. De MBO Raad, de vakbonden en de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) ondersteunden dit invoeringsproces.

2.3 Resultaten van onderzoek naar ouderbetrokkenheid in het mbo

In deze paragraaf beschrijven we op basis van een literatuurstudie de uitkomsten van empirisch onderzoek naar ouderbetrokkenheid en -participatie. Onderzoek naar ouderbetrokkenheid en -participatie wat het basis- en voortgezet onderwijs betreft is rijkelijk aanwezig.² Voor het onderwijs daarna is dit veel minder het geval (Onderwijsraad 2010). Dit zal te maken hebben met het verschijnsel dat ouderbetrokkenheid en -participatie voor deze leerlingen minder belangrijk werd gevonden. Dat jongeren van deze onderwijstypen ouder zijn en soms de volwassen leeftijd hebben bereikt, zal daarbij zeker meespelen.

Een onderzoek naar ouders in het mbo is dat van Hiteq (Groeneveld & Van Steensel, 2009). Het onderzoek betrof 513 ouders van mbo'ers. Uit dit onderzoek komt een beeld naar voren van ouders die zich tamelijk betrokken voelen bij de studie- en opleidingskeuze van hun kind. Ze lijken ook redelijk in staat hun kind daarbij te helpen. Die betrokkenheid beperkt zich tot de meer voor de hand liggende manieren om informatie te verzamelen (via het bezoeken van open dagen, zoeken op de website) en het geven van een oordeel. Verder zijn de ouders behoorlijk ambitieus; de meesten zien het mbo-diploma niet als eindstation. Ouders denken verschillend over de ondersteuning bij de opleiding van hun kind. Een deel vindt dat nuttig, een ander deel vindt dat het kind geen extra stimulans nodig heeft of vindt het gelet op de leeftijd een zaak van het kind. Bijna 60% van de ouders is tevreden tot zeer tevreden over de school waar hun kind de opleiding volgt. Over de begeleiding door de school zijn de meningen verdeeld. Over het leerrendement zijn ouders in overgrote meerderheid (85%) tevreden. Zo'n 40% van de ouders vindt dat hun kind hard genoeg werkt, maar eenzelfde percentage vindt dat het kind zich meer zou mogen inspannen. Volgens de meeste ouders zijn de netwerken van hun kinderen redelijk homogeen, maar etnisch wat diverser dan de netwerken waarin zij zichzelf begeven. Ouders vinden hun kinderen niet erg maatschappelijk betrokken. De onderzoekers merkten op dat de onderzochte ouders relatief vaak middelbaar of hoger opgeleid zijn. De vraag is of het beeld dat uit dit onderzoek naar voren komt, ook opgaat voor lager opgeleide ouders.

Ozkaya en Veldhuis (2008) voerden in stadsdeel Bos en Lommer in Amsterdam oriënterende gesprekken met 20 (veelal allochtone) ouders en met diverse hulpverleners, jongerenwerkers en leraren die contacten onderhouden met leerlingen en hun ouders. Daarnaast zijn circa dertig leerlingen schriftelijk gepeild. Onderwerp van gesprek was de begeleidende rol van ouders gedurende de hele schoolcarrière van hun kinderen (van

² De monitor *Ouderbetrokkenheid* bijvoorbeeld betreft alleen het funderend onderwijs. Zie K. Kans, J. Lubberman en A. van der Vegt (2009).

basisschool naar vmbo en naar mbo). Uit de gesprekken komt naar voren dat het de ouders veelal ontbreekt aan basale informatie over de opleiding van hun kind. Ouders weten niet altijd welke opleiding hun kind volgt en op welke locatie. De opleiding is thuis nauwelijks onderwerp van gesprek. Niet uit onwil of gebrek aan interesse overigens. Zonder uitzondering wensen zij hun kinderen een betere toekomst toe dan ze zelf hebben gehad. Ouders hebben hoge verwachtingen van de opleiding en toekomstperspectieven, soms onrealistisch hoog. Ouders hopen voor hun kind op een baan met financiële zekerheid, met aanzien (liever een kantoorbaan en achter de computer) en werk waar ze met plezier naartoe gaan. Er is volgens de onderzoekers veel vertrouwen in de schoolleiding, ofschoon deze relatie ook wel weer tamelijk broos is. Als er problemen ontstaan, kan dat vertrouwen snel verdwijnen. Ouders vinden het moeilijk hun kind in de leeftijdsfase waarin ze verkeren bij te staan. Ouders hebben zelf een gebrekkige schoolopleiding, hebben taalproblemen en het ontbeert ze aan kennis over onderwijs en arbeidsmarkt in Nederland. In een aantal interviews komt de chronische overbelasting van ouders en gezin ter sprake: ouders verontschuldigen zich dat ze open dagen niet kunnen bezoeken vanwege ziekte binnen het gezin, lange werkdagen en financiële problemen. Ook kan desinteresse bij de ouders een rol spelen. Een geïnterviewde vader geeft met enige schroom toe dat hij niets heeft gelezen over de school en de opleiding die zijn zoon volgt, terwijl de informatie daarover in de kast ligt. Centraal in de gesprekken staat ook de levensfase van leerlingen. Mbo'ers nemen steeds vaker zelfstandig beslissingen en hun leven speelt zich in toenemende mate buiten het gezichtsveld van ouders af. Van de basisschool herinneren ouders zich de tien minutengesprekken, de uitslag van de Cito-score, het gesprek over de schoolkeuze. Op het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) werd het contact al minder persoonlijk en intensief, maar als het kind op het mbo zit, is er geen contact meer. Ze hebben weinig contact totdat er problemen ontstaan. Ouders blijken dan moeite te hebben met hun marginale rol en voelen zich buitengesloten. In de gesprekken komt herhaaldelijk terug dat jongeren in de mbo-leeftijd ouders niet altijd betrekken bij schoolgebeurtenissen. Een moeder noemt bijvoorbeeld dat haar zoon haar niets heeft verteld over de diploma-uitreiking op het vmbo. Voor de ouders schept dat verwarring. Enerzijds is er het signaal dat interesse voor schoolzaken nodig is, anderzijds geven kinderen het signaal af dat de ouders zich niet met hun school moeten bemoeien. Een punt van discussie is bijvoorbeeld waar de informatie over school (resultaten) terecht moet komen. Bij het kind, dat brieven thuis niet afgeeft, of ook bij de ouders. Als ouders niet geïnformeerd zijn, geeft dat bij hen het gevoel te worden buitengesloten. Alle leerlingen uit het onderzoek vinden het heel belangrijk dat ouders op de hoogte zijn van hun opleiding. Rond driekwart vindt de informatie aan de ouders tekort schieten en twee derde schat het contact tussen de eigen ouders en de school als onvoldoende in.

Uit deze twee onderzoeken komt naar voren dat bij de vormgeving van ouderbetrokkenheid rekening moet worden gehouden met de sociale positie van ouders. Het is een bekend gegeven dat opvoedingspatronen verschillen naar gelang de sociale positie van ouders. Maar ook de mogelijkheden van ouders om de weg te vinden naar de institutie school en de schoolcarrière van hun kind te volgen en positief te beïnvloeden, zijn klasse bepaald (zie bijvoorbeeld Mijs, 2008).

Van der Molen (2009) onderzocht de relatie tussen ouderbetrokkenheid en voortijdig schoolverlaten door op vijftien mbo-instellingen gesprekken te voeren met een lid van het CvB, een coördinator voortijdig schoolverlaten (vsv) en een op afdelingsniveau betrokken

functionaris. In algemene zin onderschrijven de geïnterviewden het belang van een stimulerende en betrokken thuissituatie, maar dat hoeft niet noodzakelijkerwijs te leiden tot vergroting van ouderbetrokkenheid. Men wijst op het feit dat van jongeren in de mbo-leeftijd zelfredzaamheid mag worden verwacht of dat hen dat moet worden aangeleerd. Naar hun zeggen vinden veel ouders dat ook. Bij de onderzochte instellingen geldt vrijwel overal het beleid dat ouders van jongeren boven de achttien jaar niet zonder hun toestemming bereikt mogen worden. Wetgeving verplicht hen tot dit beleid, is de veronderstelling.

Respondenten wijzen er wel op dat meer oog is ontstaan voor het belang van ouderbetrokkenheid, om drie redenen:

- Het groeiend aantal jongeren met een sociale problematiek leidt tot meer aandacht voor het sociale systeem waar hij/zij deel van uitmaakt.
- Ouders stellen zich steeds vaker op als kritische consument. Men eist waar voor het geld dat men aan de opleiding besteed.
- De aanpak van vsv noopt tot hernieuwde aandacht voor een gefundeerde opleidingskeuze en een verbeterd verzuimbeleid. Bij beide aspecten spelen ouders een belangrijke rol.

Instellingen in stedelijke gebieden (waar de sociale problematiek groter is) zijn doorgaans wat actiever op het gebied van ouderbetrokkenheid. Bij het terugdringen van verzuim en het betrekken van ouders daarbij zien we dat instellingen focussen op niveau 1 en 2. Hun sociale problematiek is groter, er is vaker sprake van een gebroken thuissituatie en hun zelfredzaamheid is geringer. Er is ook gevraagd naar de rol van ouders bij de overgang van vmbo naar mbo. Over het algemeen worden ouders niet standaard uitgenodigd bij gesprekken, zoals het intakegesprek. Ook worden zij niet betrokken bij de loopbaanbegeleiding. Contact neemt toe wanneer er problemen zijn. Open dagen, ouderavonden en presentaties van projecten zijn de belangrijkste momenten van contact tussen ouder en opleiding. Incidenteel komt het voor dat ouders worden betrokken bij het gesprek waarin het switchen van opleiding aan de orde is. Bij de meeste instellingen die deelnamen aan dit onderzoek zijn de huisbezoeken in de afgelopen jaren afgeschaft volgens de geïnterviewden. Incidenteel komt dit nog voor. Alle onderzochte instellingen koppelen studieresultaten aan de ouders terug via een digitale leeromgeving of per brief. De actieve deelname van ouders aan medezeggenschap is beperkt. Als reden is vaak genoemd dat medezeggenschapsraden op centraal niveau niet tot de verbeelding van ouders spreken, gezien het hoge abstractieniveau. Enkele instellingen hebben wel ouderpanels. Een ouderpanel wordt wel gezien als mogelijkheid om partnerschap tussen instelling en ouder vorm te geven. Ten slotte signaleren instellingen dat allochtone ouders vrijwel nooit komen op ouderavonden. Problemen worden eerder in gesprek met 'oudere broers' opgelost dan met de ouders. De onderzoeker pleit ervoor ouders vanaf het begin van de opleiding inzicht te geven in studieresultaten en verzuimcijfers en dat in contacten met allochtone ouders meer rekening moet worden gehouden met taalbarrières en culturele opvattingen.

In een onderzoek onder ruim tweehonderd deelnemers van enkele opleidingen van een roc en op basis van een paneldiscussie, concluderen Derriks en Vergeer (2010) dat veel ouders zich niet realiseren dat ze ook nog een rol hebben als hun kind naar het mbo is overgestapt. Vooral allochtone deelnemers begrijpen dat hun ouders niet altijd concrete studiehulp kunnen bieden, maar zij zouden wel aandacht, steun en interesse kunnen tonen. Zij vinden

dat ouders hen ook kunnen helpen door uit te stralen dat zij het belangrijk vinden dat hun zoon of dochter de opleiding afrondt.

In een onderzoek onder 228 docenten, 57 ouders en 163 deelnemers in het mbo stellen Smit, Wester, Craene & Schut (2011) vast dat de afstand van ouders tot onderwijsinstellingen in het mbo groot is. Docenten communiceren niet altijd op een professionele met ouders over de vorming en opleiding van de deelnemers. Zowel ouders als docenten ervaren barrières in hun contacten. Men wil gemakkelijker met elkaar kunnen overleggen en er is behoefte aan een diversiteit aan contactvormen. De deelnemers zijn minder enthousiast dan ouders en docenten om de ouders toe te laten binnen hun 'eigen' schoolwereld en meer dan driekwart van de deelnemers in het mbo vindt het niet prettig als docenten bij hen thuis komen.

2.4 Bevorderende en belemmerende factoren

Bevorderend

Bronfenbrenner (1986), Ho Sui Chu (2007) en Epstein (1995a) onderscheiden verschillende factoren die de samenwerking tussen de onderwijsinstelling en ouders kunnen bevorderen: het hebben van een visie op ouderbetrokkenheid, een goede communicatie en werkstijl, de wijze van vormgeving van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie, samenwerking tussen ouders, school en gemeenschap, naast benodigde faciliteiten en middelen om dit alles mogelijk te maken. De verschillende factoren worden hieronder kort toegelicht en hier en daar aangevuld met ander onderzoek.

Visie op ouderbetrokkenheid

Een visie op partnerschap en samenwerking veronderstelt helderheid over de doelen waaraan gewerkt wordt om de leerprestaties en het welbevinden van leerlingen te optimaliseren. Doelen zijn er volgens Smit (1991; 2008) op de volgende terreinen:

- pedagogisch: de benadering van leerlingen thuis, op de onderwijsinstelling en in de buurt/'oudergemeenschap' op elkaar afstemmen;
- in de taakuitvoering van docenten: beter inspelen op de motivatie- en leerproblemen;
- ten aanzien van toerusting: verbeteren van de toerusting van leerlingen (en soms ook ouders) om de samenwerking vorm te geven;
- organisatorisch: het optimaliseren van de onderwijsinstelling door ouders een bijdrage te laten leveren aan het reilen en zeilen van de onderwijsinstelling;
- democratisch: de mogelijkheid geven om ouders (in)formeel mee te laten denken en beslissen over het beleid van de onderwijsinstelling. De onderwijsinstelling legt tevens verantwoording af.

Communicatie en werkstijl onderwijsinstelling en ouders

Actieve betrokkenheid betekent investeren in elkaar. En als het goed is, groeit daardoor het vertrouwen in elkaar als partners (De Wit 2008). De leerling vaart daar wel bij (Smit, Moerel & Slegers, 1999). Van Es e.a. (2002) en Dumasy (2002a; 2002b) benadrukken het belang van een zorgvuldige communicatie tussen ouders en school. Volgens hen dient daar van meet af aan werk van gemaakt te worden en niet pas nadat er zich problemen hebben voorgedaan.

Volgens Vogels (2002) geven ouders de voorkeur aan *face-to-face* contact boven informatie via het internet. Uit evaluatieonderzoek naar het functioneren van huisbezoeken blijkt dat de huisbezoeken het contact met de ouders en school versterken, meer inzicht geven in de leef- en gezinssituatie van de leerlingen en de drempel van de school verlagen. De huisbezoeken lijken te voorzien in de behoefte van ouders aan informatie over schoolregels, schooltijden en mogelijkheden voor hulp bij problemen (Veen e.a. 2007). Belangrijke knelpunten bij huisbezoeken is dat het tijdrovend is, dat leraren zich soms onveilig voelen en dat het moeilijk is om een afspraak te maken in verband met het werk van de ouders en dat ouders soms de Nederlandse taal niet goed beheersen.

Vormgeving van ouderbetrokkenheid

De vormgeving van ouderbetrokkenheid begint met elkaar informeren (school, deelnemer en ouders) over wederzijdse verwachtingen en wensen ten aanzien van ouderbetrokkenheid. Hierbij wordt de benadering van deelnemers thuis en op de instelling op elkaar afgestemd. Ouders krijgen de mogelijkheden om hun competenties als opvoeders te optimaliseren.

Vormgeving van ouderparticipatie

Wanneer ouders de mogelijkheid hebben om een bijdrage te leveren aan het reilen en zeilen van de instelling, mee te denken en mee te beslissen over de dagelijkse gang van zaken en het beleid van de instelling, dan kan dit de betrokkenheid vergroten.

De samenwerking tussen onderwijsinstelling, ouders en gemeenschap

Door de ouders en de onderwijsinstelling te verbinden met de omringende samenleving (inclusief ouders) blijken scholen effectiever te functioneren (Noguera 2008).

Faciliteiten, middelen en voorzieningen

Om betrokkenheid van ouders te bevorderen, stellen Epstein, Sanders e.a. (2002) dat bepaalde voorwaarden noodzakelijk zijn, zoals een beleidskader voor het versterken van ouderbetrokkenheid. Het aanstellen van een projectleider per locatie die leidinggevend kan mobiliseren om contact met ouders op gang te brengen. En het aanstellen en faciliteren van oudercoördinatoren die bijvoorbeeld huisbezoeken kunnen organiseren.

Belemmerend

Uiteraard geldt dat het niet of minder voldoen aan de bevorderende factoren de samenwerking kan belemmeren. Meer specifiek gelden in de praktijk diverse barrières die een succesvolle en duurzame samenwerking tussen ouders en school kunnen bemoeilijken.

Opvattingen en beeldvorming van leerkrachten

Uit onderzoek in het primair onderwijs in Canada komt naar voren dat communicatie tussen leerkrachten en ouders moeizaam kan verlopen wanneer leerkrachten zichzelf zien als een 'expert' (Lasky 2001). Ouders die het met hen eens zijn, worden positief gewaardeerd en het omgekeerde geldt voor ouders die kritisch zijn of een andere mening hebben. Ook Crozier (2000) concludeert dat verschillen in opvattingen tussen ouders en leraren over professioneel onderwijs, de samenwerking kan bemoeilijken. Een ander aspect is dat de ouderlijke ondersteuning zoals deze wordt gegeven in hogere sociaaleconomische milieus door leraren vaak model staat voor hoe het zou moeten. Wanneer ouders hier niet aan voldoen, zijn zij minder in staat om hun kinderen goed op te voeden, is de gedachte. Deze ouders worden dan ook niet altijd serieus genomen en soms als lastig ervaren. Scholen

hebben doorgaans weinig oog voor andere cultureel- en milieuspecifieke vormen van ouderbetrokkenheid (Bakker, Stoep e.a. 2002; Booijsink 2007; Epstein 1995a, 1995b; Hood 2001; Van der Wolf e.a. 2001).

Vaardigheden van leraren

Volgens een vijfde van de schoolleiders in het primair onderwijs zijn leerkrachten niet capabel om allochtone ouders uit lagere sociale milieus te betrekken bij het onderwijs (Smit, Driessen e.a., 2007). Epstein, Sanders e.a. (2002) noemen in dit verband dat aanvullende training wenselijk is voor het optimaliseren van de communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders. Naar verwachting geldt dit probleem ook in het voortgezet onderwijs en mbo en mogelijk is het daar nog groter.

Cultuurverschillen tussen gezin en school

Volgens de Onderwijsraad (2010, p. 36) vinden allochtone ouders vaker dat de opvoedingsverantwoordelijkheid vooral bij het gezin ligt en dat scholen zich beperken tot kennisoverdracht. Zij hechten vaker aan discipline op school en zijn meer gericht op de lesstof en de prestaties van hun kinderen. Zoals al eerder is genoemd, vinden ouders uit lagere sociaaleconomische milieus en van allochtone afkomst het vaak moeilijk om goed te communiceren met de school en hun zorgen bespreekbaar te maken. Ze voelen zich minder welkom en ervaren daardoor een hoge drempel in het contact met school. Daarbij komt dat er onder allochtone ouders (soms) sterke gevoelens van incompetentie leven waarmee weinig rekening wordt gehouden door de school (Smit, Driessen & Doesborgh, 2002).

In het mbo blijkt de deelname van ouders aan activiteiten zoals ouderavonden beperkt. Vaak zijn het hoger opgeleide ouders van mbo'ers op niveau 3 en 4 die deelnemen. Ouders van risicjongeren worden doorgaans moeilijk bereikt. Sociale problematiek in gezinnen, gebroken gezinnen en het ontbreken van contactgegevens zijn in de praktijk barrières om contact met ouders te leggen.

2.5 Effecten van ouderbetrokkenheid

Ouderbetrokkenheid in het beroepsonderwijs in Nederland is nog geen gemeengoed. De effecten ervan voor jongeren in de mbo-leeftijd zijn nog onbekend. Wel is er enig onderzoek gedaan in het buitenland naar de effecten van ouderbetrokkenheid op jongeren in de mbo-leeftijd. Het gaat dan wel om landen waar het beroepsonderwijs anders is gepositioneerd dan in Nederland.

Uit onderzoek van Fasang, Mangino en Brückner (2010) blijkt dat bepaalde vormen van ouderbetrokkenheid een positief effect hebben op de schoolcarrière van jongeren. Informele ouderavonden en jaarafsluitingen versterken sociale netwerken van ouders en brengen laagopgeleide ouders op informele wijze in contact met elkaar. De grotere cohesie tussen de ouders versterkt het sociaal vertrouwen, verhoogt het engagement van laagopgeleide ouders en biedt mogelijkheden voor participatie van deze ouders.

Via een meta-analyse van zo'n vijftig studies onderzochten Hill en Tyson (2009) welke typen van ouderbetrokkenheid de sterkste positieve relatie hebben met prestaties op de middelbare school (*middle school*). Een deel van de studies betreft de mbo-leeftijd.

De drie typen zijn als volgt:

- *Home-based betrokkenheid*: bestaande uit communicatie tussen ouders en hun kinderen over schoolopdrachten en huiswerk, het meenemen van kinderen naar plekken die onderwijsprestaties gunstig kunnen beïnvloeden (musea, bibliotheken) en het creëren van een leeromgeving thuis.
- *School-based betrokkenheid*: bezoeken van schoolactiviteiten (bijvoorbeeld PTA-vergaderingen, open dagen enzovoort), zitting nemen in schoolorganen, verrichten van vrijwilligerswerk en bijdragen aan de communicatie tussen ouders en personeel. Dit alles uiteraard ook hier mede gericht op de schoolcarrière van hun kind.
- *Academic socialization*: ouders die wijzen op het belang van onderwijs voor de toekomst, voor de kansen op de arbeidsmarkt, ondersteunen bij het maken van keuzes en bediscussiëren van adequate leerstrategieën.

Uit de meta-studie blijkt dat de betrokkenheid van de ouders op de *middle school* positief samenhangt met de prestaties van leerlingen. Vooral vormen van ouderbetrokkenheid die leerlingen inzicht verschaffen in de doelen en de betekenis van de opleiding en strategieën voor de besluitvorming van de studiekeuze, hebben de sterkste positieve relatie met prestaties (de academic socialization). In het geval van home-based betrokkenheid werden geen relaties met prestaties gevonden op punten als het bieden van steun bij het maken van huiswerk en het controleren van huiswerk. De auteurs verklaren de sterke samenhang van academische socialisatie met prestaties uit het feit dat op *middle schools* de afstand van ouders tot de school en de klas anders en groter is dan op de basisschool. Het benaderen van een individuele docent is alleen al lastiger, omdat deze aan veel meer leerlingen lesgeeft dan het geval is op de basisschool en alleen al om die reden de leerling veel minder goed kent. Via *academic socialization* investeren in de relatie met adolescenten is effectiever dan investeren in de relatie met de school of in het controleren of ondersteunen bij huiswerk. De auteurs wijzen erop dat *academic socialization* bepaalde eisen stelt aan ouders en dat gezocht moet worden naar wegen om ouders daarbij te helpen.

De samenhang van ouderbetrokkenheid en onderwijsprestaties wordt ook wel onderzocht vanuit de invalshoek van sociaal kapitaal. Ouderbetrokkenheid is in navolging van Coleman een vorm van sociaal kapitaal dat de inschrijving in een *college* kan bevorderen vanwege de relatie tussen een onderwijsvolgende en de ouders, de relatie tussen de ouders en de school en de relatie tussen de ouders en de ouders van vrienden van de leerling. Perna en Titus (2005) hanteren deze zienswijze bij een onderzoek onder studenten aan het eind van hun *highschool* waarbij inschrijving in college als afhankelijke variabele wordt gehanteerd. De onafhankelijke variabelen zijn naast leerlingkenmerken de verschillende vormen van kapitaal: economisch kapitaal, cultureel kapitaal, *human capital* (taal-, reken- en wiskunde-prestaties) en sociaal kapitaal via ouderbetrokkenheid. Het onderzoek laat zien dat de frequentie waarmee ouders met hun kind onderwijsgerelateerde kwesties bediscussiëren positief samenhangt met college-inschrijving; dus met verder studeren. Dat geldt ook voor contacten met school om vrijwilligerswerk te doen en met de school contact opnemen om over onderwijszaken te praten. Ouderbetrokkenheid geldt dus – zoals Coleman stelde – als een vorm van sociaal kapitaal dat verder leren bevordert door de overdracht van normen en standaarden. Die normen en waarden worden overgebracht tijdens interacties van ouders met hun kind, de school en andere ouders. Deze studie bevat aanwijzingen dat de invalshoek van partnerschap vruchten afwerpt. Immers, we zien dat er thuis over

schoolzaken wordt gepraat, dat ouders contacten leggen met school en andere ouders en dat de school ouderbetrokkenheid stimuleert.

De Bruijn e.a. (2009) van de TU Delft en Berenschot onderzochten de oordelen van deskundigen over maatregelen om schooluitval te voorkomen, waaronder ouderbetrokkenheid. In dit onderzoek werden de maatregelen onderverdeeld in vier clusters, waarvan twee clusters 'de organisatie' betreffen (traject en systeem) en de andere twee clusters 'aandacht' (het individu en de sociale omgeving). Bij de laatste twee clusters behoorde ouderbetrokkenheid bij de top tien van meest effectieve maatregelen. Bij 'de sociale omgeving' had ouderbetrokkenheid een derde plaats in de top 10. De onderzoekers concluderen dat ouders sturend zijn en als de school de ouders achter zich heeft, dit de kans op uitval kleiner maakt. Tegelijkertijd noemen zij dat het betrekken van ouders niet eenvoudig is en ouders een onderdeel kunnen zijn van het probleem.

Ook in onderzoek dat niet specifiek is gericht op ouderbetrokkenheid wordt toch het belang ervan genoemd, zoals de WRR (2009) die concludeert dat kinderen van ouders die betrokken zijn bij de schoolgang het op school beter doen en minder uitvallen.

2.6 Trends in onderzoek naar de rol van ouders

We signaleren ten slotte nog de volgende internationale ontwikkelingen met betrekking tot de rol van ouders in het onderwijs.

Nieuwe verhoudingen tussen ouders en onderwijsinstellingen

De verhoudingen tussen ouders en onderwijsinstellingen in het mbo zijn de afgelopen jaren iets veranderd (Hill & Tyson, 2009; Onderwijsraad, 2010). Ouders worden meer als klanten beschouwd die eisen kunnen stellen aan scholen, zoals dat al gangbaar was in de Verenigde Staten en Engeland (Smit, Driessen, Vrieze & Van Kuijck, 2005). Door marktwerking van het onderwijs, de aandacht voor kwaliteitszorg, de risico's in de schoolloopbaan van jongeren evenals de aandacht voor publieke verantwoording en vrees voor imago-verlies, wordt een goed contact met de ouders van steeds groter belang gevonden (Deslanders & Rousseau, 2007; Leithwood & Earl, 2000; Waslander 1999; Woods e.a. 1998).

Communicatie op gang brengen en intensiveren

Instellingen proberen de communicatie met ouders op gang te brengen en te versterken. Er is internationaal een trend dat ouders en onderwijsinstellingen bij de inschrijving van een leerling wederzijdse verwachtingen op papier zetten in een 'home school contract' dat zij vervolgens op gezette tijden bijstellen, afhankelijk van de ontwikkeling die de leerling doormaakt (Smit, Driessen, Sluiter & Brus, 2008). Hoewel ouderbetrokkenheid in het mbo nooit een vanzelfsprekendheid is geweest, starten steeds meer instellingen initiatieven om ouders gemakkelijker (via bijvoorbeeld een ouderportal) inzicht te geven in studieresultaten van hun kind. Ouders kunnen directe toegang op de site van de instelling krijgen, dus niet via de mbo'er. Ouders zijn zo in staat om de vorderingen van hun kind te volgen (Groeneveld & Van Steensel, 2009). Ouders op hun beurt stellen het op prijs om al in een vroeg stadium geïnformeerd te zijn. Ook uit onderzoek naar het werken met een studieplanner en elektronische leeromgeving in het voortgezet onderwijs blijkt dat dit de betrokkenheid van ouders vergroot (Kennisnet, 2010).

Transparantie en verantwoording afleggen

De wenselijkheid om ouders in het mbo meer actief te betrekken bij activiteiten en aan hen verantwoording af te leggen, neemt toe ('goed besturen'). Efficiency, transparantie en (verticaal en horizontaal) verantwoording afleggen, zijn de kernwoorden in dit proces. Ouders kunnen in de Verenigde Staten en in West-Europa veelal in het voortgezet onderwijs actief participeren in de klas en in het schoolbestuur. Het schoolbestuur heeft doorgaans een belangrijke adviserende functie richting directie over het schoolbeleid. Ook in de meeste landen in West-Europa hebben ouders de mogelijkheden om via inspraakorganen hun stem te laten horen (Smit, Driessen e.a., 2007; Verhoeven e.a. 2003).

Met de komst van de Governancecode BVE is contact met ouders ook minder vrijblijvend geworden. Een onderdeel van deze code is horizontale verantwoording aan belanghebbenden waaronder ouders. De bedoeling is dat instellingen een permanente dialoog voeren om te informeren, gevoed te worden, responsief te zijn en te leren en te innoveren (MBO Raad, 2009). Karsten, Jong e.a. (2006) merken op dat de horizontale verantwoording in mbo-instellingen aan de kant van deelnemers en hun ouders zwak ontwikkeld lijkt. Slechts 5% van de mbo-instellingen benut de deelnemers (en hun ouders) als informatiebron. Hoewel deze informatie dateert van enige jaren geleden en van voor de invoering van de Governancecode BVE, merken de onderzoekers op dat in de horizontale verantwoording ouders vrijwel geheel afwezig zijn. Dit betekent dat zij 'buiten spel' staan.

3 Mbo-instellingen en ouders: beleid en de praktijk

In dit hoofdstuk beschrijven we de relatie tussen mbo-instellingen en ouders op basis van interviews met medewerkers van vier mbo-instellingen en andere betrokkenen bij projecten met ouders in het mbo.

Paragraaf 3.1 geeft een beeld van de doelstellingen van ouderbetrokkenheid en de visie die hieraan ten grondslag ligt.

In paragraaf 3.2 beschrijven we de verwachtingen van ouders, instelling en deelnemers en de afstemming over de communicatie en samenwerking.

Paragraaf 3.3 schetst de vormgeving van ouderbetrokkenheid en van ouderparticipatie. In paragraaf 3.4 richten we ons op de samenwerking tussen school en gemeenschap. In paragraaf 3.5 wordt ingegaan op middelen, voorzieningen en faciliteiten om ouderbetrokkenheid mogelijk te maken.

In de laatste paragraaf wordt het focusgesprek met ouders beschreven.

Zoals genoemd hebben we met dit onderzoek geen beeld van de onderzochte instellingen als geheel. Wanneer bijvoorbeeld gesproken wordt van 'instelling 1' wordt de onderzochte situatie bedoeld binnen een opleiding of afdeling van instelling 1, tenzij iets anders is vermeld (bijvoorbeeld bij instellingsbreed beleid).

3.1 Visie op ouderbetrokkenheid en doelstellingen

Voorkomen van schooluitval

Uit de interviews komt naar voren dat ouderbetrokkenheid (preventief of reactief) zich bij de onderzochte situaties in hoofdzaak richt op het voorkomen van schooluitval en het bevorderen dat jongeren de opleiding met succes doorlopen. De genoemde voorbeelden hadden betrekking op spijbelen, verkeerde opleidingskeuze, gedragsproblemen en gebrek aan motivatie.

Instelling 1 is in de afgelopen jaren gestart met de invoering van een onderwijsconcept waarin ouders een belangrijke rol hebben. De visie op ouderbetrokkenheid is hier op centraal niveau ontwikkeld en de uitvoering van het beleid wordt aangestuurd door het bestuur en de directie. Deze visie houdt in grote lijnen in dat ouders een belangrijke bijdrage dienen te leveren aan de samenleving en aan de onderwijsinstelling en dat ouders nodig zijn om deelnemers de opleiding met succes te laten doorlopen. Een stafdienst speelt een belangrijke rol om het CvB en de organisatie-eenheden van informatie te voorzien over de voortgang van activiteiten met betrekking tot ouderbetrokkenheid. Deze voortgang staat wekelijks op de agenda. Kernpunt van het beleid: het vertalen van de ambities betreffende ouders in praktische regelingen. "Er wordt steeds gekeken of we op de goede weg zitten en zo nodig wordt er bijgestuurd."

In de praktijk betekent dit dat ouders (ook van meerderjarigen) mede verantwoordelijk worden geacht voor gedrag van hun kind. Men zoekt actief contact met ouders (behalve als de deelnemer niet meer thuis woont) om schooluitval tegen te gaan. Met alle deelnemers en ouders wordt een intakegesprek gevoerd om wederzijdse verwachtingen duidelijk te maken. De instelling wijst de ouders op hun verantwoordelijkheid als leerlingen thuis wonen, zoals

hun kinderen 's ochtends wekken en naar school sturen. Ouders en deelnemers van achttien jaar en ouder tekenen bij de start van de opleiding een onderwijsovereenkomst: de (juridische) basis voor de samenwerking. Tijdens de opleiding is er intensief contact met ouders (ook als er geen problemen zijn). De gesprekspartners van de ouders zijn de docent of mentor, trajectbegeleider en in sommige gevallen een opleidingscoördinator of directeur. Bij ongeoorloofd schoolverzuim worden ouders direct uitgenodigd voor een gesprek.

De ervaring bij deze instelling is dat veel deelnemers thuis niet worden gecorrigeerd door ouders en ouders te weinig eisen stellen. De school ondersteunt ouders bij opvoedingsproblemen, omdat er veel onmacht bij ouders is om hun kinderen te begeleiden. "Ouders hebben doorgaans geen idee wat hun kroost overdag op school en in de vrije tijd doet." Het beleid lijkt er vooral op gericht te zijn om ouders de instructies van de school op te laten volgen om de leerling op school te krijgen en te houden. Er lijkt weinig sprake te zijn van tweerichtingsverkeer.

Ook bij de andere instellingen wordt het belang gezien van betrokkenheid van ouders bij het voorkomen van schooluitval. Wel zijn er verschillen in de mate waarin ouderbetrokkenheid prioriteit heeft en de rol die de instelling hierbij zichzelf toebedeelt. De ene instelling treedt wat meer preventief op, de ander meer reactief. De ene instelling beschouwt de inbreng van ouders als onmisbaar en ziet geen andere mogelijkheid dan samenwerking met ouders om schooluitval te voorkomen of het leerproces te optimaliseren. Een andere instelling acht de bijdrage van ouders weliswaar van belang, maar meer aanvullend als daar tijd voor is of voor (groepen) leerlingen die problemen hebben of dreigen uit te vallen. Zo heeft instelling 4 er op dit moment voor gekozen om beleidsontwikkeling rond ouderbetrokkenheid en – participatie uit te stellen vanwege andere prioriteiten.

Optimalisatie

Een visie van instelling 2 is dat ook zonder dreigende schooluitval of andere problemen het betrekken van ouders van belang is. De respondent merkt op dat veel ouderbetrokkenheid onzichtbaar is voor de school en zich thuis afspeelt. Haar ervaring is dat deze betrokkenheid het belangrijkste is en dat – in tegenstelling tot veel berichten in de media – de meeste ouders (zij schat in zo'n 85%) wel degelijk betrokken zijn. Zij ziet dat ouders een grote invloed hebben op adolescenten en een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling en allerlei keuzes voor de toekomst (zoals beroepskeuze), maar dat ouders tevens vaak behoefte hebben aan advies en ondersteuning bij de opvoeding. In deze visie horen ouders erbij en kan door goede samenwerking tussen school, ouders en deelnemer het leer- en ontwikkelingsproces worden geoptimaliseerd. Vanuit deze visie zou de rol en positie van ouders van begin af aan duidelijk moeten zijn en gecommuniceerd worden tussen school, ouder en deelnemer. De taakopvatting van de school is in deze visie breder dan kwalificering en socialisering. Ze probeert te voorzien in een ondersteunend aanbod aan ouders in de vorming en opvoeding van deelnemers (met en zonder problemen).

Onderstaand voorbeeld illustreert de werkwijze van deze instelling.

Regionale aanpak

Bij instelling 2 wordt samengewerkt met verschillende partners in de regio om een doorgaande lijn van ouderbetrokkenheid te bevorderen. Overleg en afstemming vinden plaats binnen het gemeentelijk platform ouderbetrokkenheid, waaraan de gemeente, po, vo, mbo, hbo en verschillende instanties deelnemen. Dit platform is een initiatief van de gemeente en beoogt ouderbetrokkenheid binnen het onderwijs in de hele regio te vergroten en te versterken door kennisdeling en uitwisseling van ervaring tussen partijen te bevorderen. De strekking van het beleid is samengevat in tien gouden regels:

- 1 Denk na over de visie: wat willen wij met ouderbetrokkenheid (directie en medewerkers).
- 2 Stel beleid vast gericht op ouderbetrokkenheid (directie).
- 3 Stel een jaarlijks activiteitenplan ouderbetrokkenheid op (directie en medewerkers).
- 4 Benoem een procesbewaker/contactpersoon ouderbetrokkenheid (directie).
- 5 Betrek docenten, mentoren en studieloopbaanbegeleiders bij het proces.
- 6 Neem ouders mee in het proces, geef hen een belangrijke plaats.
- 7 Bouw aan een relatie met ouders (mentoren, docenten, studieloopbaanbegeleiders).
- 8 Contact met ouders is voor de organisatie geen vrijblijvendheid.
- 9 Begin klein, denk groot.
- 10 Geloof in kleine successen.

In juni 2010 vond in deze regio een miniconferentie plaats over ouderbetrokkenheid. De miniconferentie was bedoeld om kennis te delen tussen directeuren onderwijs, docenten, beleidsmedewerkers en vertegenwoordigers en de gemeente. De projecten zijn met filmpjes gepresenteerd en naar aanleiding van de filmpjes is over ouderbetrokkenheid bij de mbo-instelling gediscussieerd.

Versteviging van de relatie tussen ouders en mbo-instelling maakt het volgens deze instelling mogelijk ouders meer te betrekken bij de schoolloopbaan, de ontwikkeling op school en de schoolprestaties van hun kinderen. De verwachting is dat jongeren een betere beroepskeuze maken en schooluitval afneemt.

Een goede beroepskeuze maken

Instelling 3 heeft 'de loopbaan van de mbo'er' als speerpunt van het beleid. In deze visie is het noodzakelijk om ouders te betrekken bij zo'n belangrijke keuze en hen als het ware mee te nemen in het proces. De doelstelling van dit beleid heeft elementen van beide voorgaande doelstellingen in zich:

- Het loopbaankeuzeproces optimaliseren door ouders hierbij te betrekken.
- Door een goede beroepskeuze te bevorderen voorkomen dat deelnemers gedemotiveerd raken, switchen en voortijdig uitvallen.

Een werkgroep Samenwerken aan loopbaanoriëntatie, bestaande uit negen personen, besteedt aandacht aan het ontwikkelen van een visie op ouderbetrokkenheid. De leden van de werkgroep hebben in hun jaartaak 0,1 FTE (fulltime equivalent) om zich bezig te houden met activiteiten die de vervroegde schooluitval voorkomen. Het stimuleren van ouderbetrokkenheid is een van die activiteiten en dus slechts een heel klein deel van de werkzaamheden van deze werkgroep.

De ervaring binnen deze instelling is dat ouders doorgaans geen flauwe notie hebben van de grote diversiteit aan opleidingen en wat de opleidingen inhouden. Deze instelling streeft ernaar om ouders te informeren en een beeld te geven van de opleiding om actieve

ouderbetrokkenheid thuis te stimuleren. De redenering is dat deelnemers beter met hun ouders kunnen praten over de school als ouders weten wat er op school gebeurt.

De instelling organiseerde met hulp van een gespecialiseerde jongerenorganisatie ouderavonden op vmbo-scholen om ouders informatie te geven hoe zij hun kind kunnen steunen bij het maken van een beroepskeuze. Daarnaast zijn ouders in hun eigen wijk benaderd met behulp van een stichting die voorlichting geeft over het onderwijs aan ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst. De opkomst is echter teleurstellend laag, ook als ouders worden benaderd door personen in de eigen wijk met dezelfde achtergrond.

Volgens een docent en tevens projectleider ouderbetrokkenheid van deze instelling hebben school en ouders elkaar nodig om schooluitval te voorkomen. Zij onderzoekt samen met een collega-docent op welke manieren ouders meer bij de opleidingskeuze van hun kind en het onderwijs kunnen worden betrokken zodat deelnemers een weloverwogen beroepskeuze maken. Zij ziet dat ouders van deelnemers die het goed doen, in de regel meer belangstelling voor de school hebben. Deze ouders uiten zich positief over de school en zijn volop betrokken bij de beroepskeuze en vervolgopleiding van hun kind. Meestal komen ze mee naar een intakegesprek voor een nieuwe opleiding. Ouders van jongeren die minder goed presteren, ziet ze daarentegen veel minder vaak en die zijn moeilijker te bereiken. Volgens de docent spelen taalproblemen en gezinsproblemen een rol. Ouders voelen zich vaak onzeker als zij de Nederlandse taal niet goed beheersen of ze worden te veel in beslag genomen door eigen problemen waardoor zij niet bij intakegesprekken, open dagen en opleidingsmarkten aanwezig zijn. De docent ervaart dat een intensieve benadering nodig is om deze ouders op hun gemak te stellen en te overtuigen van het belang van hun inbreng en betrokkenheid.

Ouderbetrokkenheid als marketinginstrument

Een laatste genoemde reden om ouderbetrokkenheid te stimuleren, is het marketingaspect. Een geïnterviewde van instelling 4 noemde hierover dat het tegemoet komen aan wensen van ouders die graag betrokken zijn en de rol van ouders benoemen in informatiemateriaal van de instelling, positief kan bijdragen aan naamsbekendheid en mogelijk ook aan het aantal aanmeldingen bij de mbo-instelling.

Leeftijd

Het is gezien de leeftijd van mbo-deelnemers logisch dat ouderbetrokkenheid in het mbo op een andere manier vorm krijgt dan in het primair en voortgezet onderwijs (Onderwijsraad, 2010) en dat de vraag legitiem is hoe een instelling omgaat met meerderjarige deelnemers. Hierover wordt verschillend gedacht door respondenten. Veel respondenten geven aan dat in beleid veelal de formele lijn wordt gevolgd dat ouders van meerderjarige deelnemers niet zonder toestemming van betrokkene benaderd worden. In individuele gevallen wordt hiervan afgeweken, wanneer ernstige zorgen bestaan over de persoonlijke situatie van de deelnemer of wanneer uitval dreigt. Bij een instelling is men bij mbo-opleidingen op niveau 1 en 2 afgeweken van de leeftijdsgrens van achttien jaar door bij aanvang van de opleiding contracten op te stellen met deelnemers en hun ouders over de communicatiestromen, de ouderbetrokkenheid en sancties rondom verzuim. Ook bij een andere instelling is het beleid erop gericht dat ouders van begin af aan een plek hebben in het onderwijs, waarbij leeftijd minder een rol speelt. Deze organisatie wordt meer decentraal aangestuurd, waardoor er door opleidingen verschillend mee wordt omgegaan. Respondenten van de twee andere

instellingen noemen dat zij de leeftijd van 21 jaar aanhouden om contact met de ouders te onderhouden. Informatie over de vorderingen in de opleiding van deelnemers tot 21 jaar wordt wel schriftelijk gegeven aan ouders. Dit neemt niet weg dat gezien het beperkte aantal geïnterviewden er binnen de instellingen ook anders mee om kan worden gegaan.

Beleid voor doelgroepen

Een ander discussiepunt is of onderscheid tussen bepaalde groepen ouders wenselijk is. Verschillende respondenten noemen dat hoogopgeleide ouders gemakkelijker bereikbaar zijn dan laagopgeleide ouders. Een van hen merkt hierover op dat in de benadering van ouders geen verschil gemaakt zou moeten worden. "Je hebt wel andersoortige gesprekken met hoog- en laagopgeleide ouders, maar het aanbod is hetzelfde." Een ander noemt juist dat het erom gaat of ouders de tijd en bereidheid hebben om mee te werken en dat opleidingsniveau hierbij geen rol speelt. Enkele respondenten merken op dat niet-westerse allochtone ouders, vooral ouders van Marokkaanse afkomst, moeilijk bereikbaar zijn. Een andere respondent is principieel tegen typeringen van ouders omdat deze al snel leiden tot stereotyperingen. Zij is voorstander van generiek beleid, waarbij wel verschillen in aanpak zijn aan te raden, bijvoorbeeld extra aandacht om bepaalde ouders de school in te krijgen. Een genoemd voorbeeld is dat bij meisjes van Marokkaanse afkomst het perspectief naar de toekomst (belang van school ook als je niet wil gaan werken) een aandachtspunt is. Bij jongens van Marokkaanse afkomst zou in haar optiek juist meer aandacht nodig zijn voor gedragsaspecten.

3.2 Communicatie en samenwerking afstemmen

Verwachtingen van ouders

Ouderbetrokkenheid begint bij het afstemmen van verwachtingen en afspraken tussen school, deelnemer en ouders volgens respondenten van instellingen 1 en 2. De reden dat er weinig contact is tussen mbo-instellingen en ouders is volgens een geïnterviewde van instelling 2 dat ouders niets wordt gevraagd. Veelal wordt door de instelling gesteld dat de jongere volwassen is en de opleiding zonder bemoeienis van ouders moet doen. Daarnaast krijgt de jong volwassene geleidelijk een leven waarin ouders minder passen. Kortom, ouders hebben geen positie en rol meer in de opleiding van hun kind en komen alleen in beeld als er problemen ontstaan. De geïnterviewde pleit ervoor dat ouders wel een positie en rol krijgen in de opleiding. Zij vindt dat de school hierover in gesprek zou moeten gaan met het kind en de ouders zodat er met alle partijen transparante communicatie is. Voorbeelden hiervan zijn een vragenlijst die werd afgenomen onder leerlingen over waar de school wel of niet over mag praten met ouders en gesprekken met ouders om de wederzijdse verwachtingen te bespreken en afspraken te maken.

De ervaring bij instelling 3 is dat ouders vrijwel altijd betrokken zijn bij de opleiding van hun kind, maar dat ze vaak de weg niet weten in het mbo om contacten te leggen, of dat ze niet weten wat mogelijk en wenselijk is. Men ervaart bij deze instelling geen tegengestelde verwachtingen tussen management of docenten en ouders. De gezamenlijke verwachting is dat deelnemers een passende opleiding afmaken en vervolgens een goede baan krijgen.

Respondenten van verschillende instellingen merken op dat docenten vooral contact hebben met ouders als er problemen zijn met het eigen kind. Docenten zien ouders dan vaak voor

het eerst. Voor ouders kan het moeilijk zijn om te praten over een probleem met iemand waarmee nog geen relatie is opgebouwd. Dit draagt ertoe bij dat gesprekken moeizaam kunnen verlopen en dat docenten ouders als lastig zien.

Een ander genoemd probleem is dat ouders vanwege onbekendheid met het onderwijs of gebrekkige taalbeheersing geen contact hebben met de school en weinig idee hebben wat hun kinderen op de instelling doen en ook niet weten wat van hen wordt verwacht. Deze ouders krijgen al snel het stempel ongeïnteresseerd te zijn. Een aantal respondenten ervaart, in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, dat veel ouders meer contact met de school willen. Dit werd bijvoorbeeld duidelijk nadat contact met moeilijk bereikbare ouders werd gelegd na huisbezoeken. Ouders willen onder andere weten waar zoon of dochter mee bezig is, hoe de voortgang op school is en wat het arbeidsmarktperspectief is. Ook spreken ouders volgens enkele respondenten graag met de instelling als hun kind persoonlijke problemen heeft. De instelling betekent hierin volgens een van de respondenten nog weinig voor ouders. De school zou ondersteunend kunnen zijn aan de opvoeding, bijvoorbeeld door de expertise van Jeugd en Gezin te benutten (gebeurtenissen in levensfasen, problemen in de thuissituatie enzovoort) en ouders informatie te geven en te adviseren. Een respondent ziet ook regelmatig dat communicatie met ouders rond leerlingenzorg door de leerplichtambtenaar wordt gedaan in plaats van door de school. De leerplichtambtenaar is in de ogen van veel ouders eerder een politieagent dan een gesprekspartner om problemen op te lossen.

Verwachtingen van de school

Ook instellingen hebben verwachtingen over de aard en mate van betrokkenheid van ouders, al zijn deze verwachtingen vaak niet expliciet benoemd. De instelling kan vinden dat zij ouders als bondgenoten nodig heeft om jongeren door de opleiding te loodsen en verwachten dat ze aanwezig zijn bij ouderavonden en rapportbesprekingen (volgens Vogels, 2002; Smit e.a., 2007). Hoewel rapportbesprekingen of tien minutengesprekken minder gangbaar zijn dan in het voortgezet onderwijs, is de ervaring waar dat wel gebeurt dat lang niet alle ouders hiervoor naar school komen. Bij instelling 3 worden grote inspanningen genoemd met zeer beperkte resultaten. Verklaringen die hiervoor genoemd worden, zijn dat ouders niet op de hoogte zijn, de fysieke afstand tot de school en ouders die denken dat wat wordt besproken hen 'boven de pet' zal gaan. Bij instelling 1 lukt het in tegenstelling tot de andere instellingen opvallend goed om een grote opkomst te realiseren. De aanpak van deze instelling kenmerkt zich door van begin af aan duidelijk te maken dat betrokkenheid wordt verwacht en de aanwezigheid van ouders bij bijeenkomsten wordt vastgelegd in een contract. Hoewel deze contracten juridisch weinig voorstellen, blijkt dit voor ouders toch bevorderlijk te zijn om te komen. Een ander kenmerk van de aanpak is een directieve wijze waarop ouders worden aangesproken, zoals: u moet komen. Deze instelling maakt ouders medeverantwoordelijk voor het schoolsucces van thuiswonende mbo-deelnemers door – indien nodig – hen 's morgens te wekken en naar school te helpen. De directeur zegt hierover dat ouders thuis vaak weinig te vertellen hebben en hun kinderen strenger moeten aanpakken. Ook instelling 2 communiceert over verwachtingen van ouders, zij het minder dwingend. Het gaat er volgens de respondenten om dat wederzijdse verwachtingen tussen school, ouders en jongeren worden afgestemd. Verder wordt opgemerkt dat het docenten veel tijd kost om in het contact met ouders te investeren en de opbrengst op korte termijn vaak niet goed zichtbaar is.

Zoals genoemd ervaren sommige docenten ouders als lastig. Aan de andere kant vinden docenten het positief als ouders belangstelling tonen en verwachten zij wel dat ouders komen als zij worden uitgenodigd. De ervaring van een van de respondenten op instelling 2 is dat als docenten eenmaal contact hebben gelegd met ouders, hen dit vaak meevalt en ook leidt tot meer en beter contact. Een suggestie die wordt gegeven, is dat vooral docenten die daartoe gemotiveerd zijn contact onderhouden met ouders. Bij de betreffende instelling wordt daar in ieder geval rekening mee gehouden bij de taakverdeling. Daarnaast wordt bij deze instelling gestimuleerd dat ouders klachten melden en is het de gewoonte in docententeams elkaar aan te spreken op negatief gepraat over ouders. Dit heeft als resultaat dat de beeldvorming over ouders positiever wordt. De beeldvorming van docenten kan ook op andere wijze verschillen. Dit bleek onder meer uit een enquête die bij instelling 2 is afgenomen bij ouders, docenten en deelnemers (eerstejaars Zorg/Welzijn) in verband met het transitie-moment vo-mbo en het tegengaan van schooluitval. Deelnemers bleken geen moeite te hebben om hun ouders te betrekken en vonden dit vaak zelfs belangrijk. De docenten daarentegen gingen er vanuit dat deelnemers als volwassenen liever zelf hun boontjes dopten. Veel docenten vonden dat zij tegen de leerling waren zodra zij ouders inschakelden en deden dit niet, ondanks het beleid binnen hun instelling dat dit aanmoedigde. De uitkomst van dit onderzoek leidde tot een advies van de onderzoekers aan de directie om per locatie oudercontactpersonen aan te stellen om ouderbetrokkenheid te stimuleren.

Docenten hebben vaak geen beeld van de mate waarin deelnemers thuis door hun ouders worden ondersteund in hun opleiding, is de ervaring van een respondent van instelling 2. Blijkbaar is dit niet vaak onderwerp van gesprek tussen docent en deelnemer. Of ouders hun kinderen helpen bij huiswerk zal ook afhangen van de noodzaak (niet iedereen heeft hulp nodig) en van vaardigheden van ouders. Bij de onderzochte situatie in instelling 1, waar veel contact met ouders is, hebben de docenten volgens de geïnterviewde wel een beeld van de ondersteuning door gezinsleden doordat hierover wordt gesproken met ouders.

Verwachtingen van deelnemers

Een aantal geïnterviewden noemt dat deelnemers doorgaans graag willen dat ouders betrokken zijn bij de instelling, maar zonder gezichtsverlies te lijden bij de *peer group*. De ervaring is dat jongeren zelfstandig en volwassen willen overkomen en dat lukt soms beter zonder ouders erbij. Ook kunnen jongeren zich soms (terecht of onterecht) schamen voor ouders. Volgens een respondent vinden deelnemers vaak dat de school meer samen met ouders zou moeten optrekken, maar wel op een voor klasgenoten onzichtbare manier. Suggesties zijn om hen te betrekken bij intakegesprekken en andere gesprekken en hen te adviseren hoe zij kunnen bijdragen aan de leerloopbaan. Bij instelling 1 is dit beleid. Een van de respondenten benadrukt wel dat dit tegelijkertijd moeilijk is.

Ondanks de positieve verwachtingen die er zijn omtrent betrokkenheid van ouders, is toch de ervaring van de meeste respondenten dat mbo-instellingen hier nog weinig aandacht aan besteden. Genoemd werd dat het mbo lastig is aan te sturen omdat een instelling groot is en er veel verschillen kunnen zijn tussen locaties en opleidingen. Het belang van ouderbetrokkenheid wordt door veel docenten en managers te weinig ingezien, is de ervaring. De argumenten die respondenten vaak horen in de praktijk, is dat er geen tijd voor is of dat de (bijna) volwassen deelnemers zelf verantwoordelijk zijn voor wat zij leren en hoe zij hun schoolloopbaan invullen en er dus voor ouders geen rol van enige betekenis meer is

weggelegd. Dit neemt niet weg dat er het nodige gebeurt en dat ook individuen initiatieven nemen, omdat zij de voordelen zelf ervaren en vinden dat ouders noodzakelijk zijn om bovengenoemde doelen te realiseren.

3.3 Vormgeving van ouderbetrokkenheid en -participatie

Ouderparticipatie

Zoals eerder genoemd, komt ouderparticipatie in deze studie slechts zijdelings aan de orde. De formele ouderparticipatie via inspraakorganen bevond zich in de periode van interviews bij de mbo-instellingen in een overgangsfase door de invoering van de Wet op de ondernemingsraden (WOR) in 2011. Bij instelling 1 functioneren al ouderraden en wordt er veel werk van gemaakt en faciliteiten beschikbaar gesteld. Bij instelling 3 is een ouderraad en leerlingenraad in oprichting. Bij de overige instellingen moest dit nog grotendeels worden vormgegeven. De formele participatie waarbij ouders betrokken worden bij beleid van de instelling wordt niet overal even belangrijk gevonden. De meeste geïnterviewden benadrukken net als de Onderwijsraad het belang van de informele informatiestromen; de horizontale verantwoording en betrokkenheid rond het eigen kind. Een van de respondenten noemt haar ervaring wat betreft formele participatie: een klein groepje verbaal begaafde ouders dat betrokken is bij beleid, waarbij nieuwkomers moeilijk aansluiting vinden. Een van de geïnterviewde managers merkt op dat hij door de wetswijziging met een frisse blik kijkt naar ouderparticipatie, de balans opmaakt en keuzes maakt voor een nieuwe aanpak om ouders te betrekken bij het beleid van de instelling. Een voorbeeld is het coachen van ouders als MR-lid.

Benutting van kennis van ouders

Bij geen van de bezochte onderwijsinstellingen spelen ouders een rol van betekenis om op basis van hun kennis en netwerk een bijdrage te leveren aan het verwerven van stageplaatsen en het ontwikkelen van onderwijsactiviteiten. De geïnterviewde directieleden staan wel positief tegenover het idee dat ouders presentaties geven en lessen verzorgen waardoor de school gebruik kan maken van talenten en netwerken van ouders. Deze mogelijkheden en bereidheid zouden bij aanvang van de opleiding geïnventariseerd kunnen worden. Daarnaast bestaat het idee om de opdrachten voor leerlingen zo te maken dat ook ouders erbij betrokken zijn, zoals presentaties van leerlingen waar ook ouders bij zijn of thuis samen een opdracht doen.

Twee respondenten vinden dat het voor deelnemers zelf weinig toegevoegde waarde heeft als ouders hand en spandiensten verrichten op school. Zij zien dat dit wellicht nuttig kan zijn voor de school, maar dat dit weinig bijdraagt aan het functioneren van het eigen kind. Zij vinden het daarom beter om actieve ouderbetrokkenheid te stimuleren dan te streven naar ouderparticipatie. Een van hen noemt dat het al een hele prestatie zou zijn als er ouderbetrokkenheid is, omdat zelfs dit moeilijk van de grond komt. Ouderparticipatie gaat in zijn ogen nog een stap verder en het is op korte termijn geen haalbare kaart. De rest van dit hoofdstuk bevat dan ook uitsluitend voorbeelden van ouderbetrokkenheid.

Ouderavonden en andere gesprekken met ouders

In de praktijk is gebleken dat alleen schriftelijke communicatie met ouders niet voldoende is. Ook mondelinge communicatie waarbij zij persoonlijk worden aangesproken is nodig om het

contact tot stand te brengen. Dit geldt voor zowel hoog- als laagopgeleide ouders, ervaren de respondenten. Ouders hebben een volle agenda of hebben andere redenen om geen contact te hebben met de school zoals onzekerheid, een taalbarrière, te veel andere problemen of zij zien er de noodzaak niet van in. Instellingen hebben meestal een vaste informatiecycclus voor ouders van ouderavonden, informatieavonden en rapportbesprekingen. De onderwijsinstellingen maken gebruik van zowel schriftelijke als mondelinge communicatie, gericht op de gang van zaken op school en het functioneren van de deelnemers. Een vragenlijst die gebruikt wordt bij instelling 1 (zie het kader) illustreert gespreksonderwerpen die aan de orde kunnen komen.

Vragenlijst voor ouderavonden

- Wat hoort u van uw zoon/dochter over de opleiding?
- Bent u goed op de hoogte van de opleiding?
- Vindt u dat er veel lesuitval is?
- Vindt u dat leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) eerst zelf een stageplaats moeten zoeken en als het niet lukt met hulp van de bpv-coördinator? Wat vindt u hiervan? Helpt u mee?
- Bent u op de hoogte van de vorderingen van uw zoon/dochter?
- Vindt u dat ouders ook als een leerling achttien jaar of ouder is op de hoogte moeten zijn van aanwezigheid, vorderingen enzovoort?
- Voelt uw zoon/dochter zich veilig op school?
- Is er voldoende begeleiding?

De ervaring leert dat slechts een klein deel van de ouders op ouderavonden verschijnt. Bij instellingen 1 en 3 organiseren leerlingen (mede) de ouderavonden en geven zij tijdens deze avonden presentaties van werkstukken. Dit heeft een positief effect op de opkomst.

Anderstalige oudercontactpersonen

Instelling 3 heeft voor het onderhouden van de contacten met allochtone ouders bij een aantal opleidingen een medewerker van allochtone afkomst taakuren gegeven. Hiermee proberen zij mogelijke barrières in het contact, zoals de taalbeheersing en culturele fijngevoeligheden, te overbruggen. Daarnaast overwegen zij een cursus 'ouderbetrokkenheid' aan te bieden voor ouders die nog niet zo goed Nederlands spreken. Deze cursus gaat over de gang van zaken op school, hoe voortgangsgesprekken te voeren en contact op te nemen met docenten.

Studie- en opleidingskeuze

Instelling 3 werkt nauw samen met een gespecialiseerde organisatie die activiteiten organiseert, bijvoorbeeld vanuit de werkgroep 'Samenwerken aan loopbaanoriëntatie'. Voor ouders van deelnemers zijn ouderavonden en open dagen georganiseerd over dit thema. Loopbaanbegeleiders en tevens oudercontactpersonen begeleiden daarnaast twintig deelnemers (en hun ouders). Zij gaan op huisbezoek en proberen op deze manier het contact tussen ouders en school te verbeteren. In het vmbo zijn ouders geïnformeerd over het belang van hun betrokkenheid bij de studie- en opleidingskeuze van hun kind. Daarnaast zijn zij geïnformeerd over de overstap naar het mbo. De gespecialiseerde organisatie waarmee de instelling samenwerkt stimuleert opleidingen om ouderavonden te organiseren en ouders uit te nodigen bij intakegesprekken.

Contact bij problemen

De ervaring van de geïnterviewden is dat ouders het doorgaans op prijs stellen als ze in een vroeg stadium geïnformeerd worden over eventuele risico's in de schoolloopbaan van hun kind. In gesprekken met de ouders en de ouders in de ouderraden worden bij instelling 1 plannen ontwikkeld om ouders systematisch (via een portfolio) op de hoogte te houden over de schoolcarrière, stagemogelijkheden, de (mogelijke) vervolgopleiding en/of een werkplek. Daarnaast overweegt men ouders via een directe toegang op de site van de instelling – dus niet via de deelnemer – inzicht te geven in studieresultaten en eventueel in de verzuimregistratie. Bij instelling 3 is deze faciliteit er al en daarnaast kunnen ouders deze informatie telefonisch opvragen. Ouders zijn zo in staat om de vorderingen van hun kind te volgen.

Ook medische en/of sociale problemen zoals dyslexie en het gebruik van softdrugs kunnen aanleiding zijn voor contact met ouders. Ouders worden bijvoorbeeld uitgenodigd om deel te nemen aan overleg om het probleem te doorgronden en na te denken over oplossingen. Niet alleen de school, maar ook veel ouders vinden het belangrijk om gezamenlijk betrokken te zijn bij de begeleiding en ondersteuning van de jongere op school (Groeneveld & Van Steensel, 2009).

Verzuimaanpak

Verzuim wordt veelal gezien als signaal van dreigende schooluitval. Geïnterviewden van instellingen 1, 2 en 3 noemen het belang van betrokkenheid van ouders bij de aanpak van verzuim en uitval. Uit de interviews komt naar voren dat de meeste ouders bij verzuimaanpak van hun kind betrokken willen worden. Voor ouders is het vaak een *eyeopener* als zij horen dat hun kind spijbelt. Het direct aan de ouders beschikbaar stellen van gegevens via sms-berichten werkt stimulerend om leerlingen ook thuis te volgen of ze naar school gaan. Het contact over verzuim is dikwijls de aanleiding voor een nadere kennismaking met ouders. Door ouders bij uitval vroeg in te schakelen en het contact met de ouders niet als sluitstuk van een proces te zien, kunnen ouders als bondgenoten/partners van de school gaan functioneren. Een probleem is dat instellingen vaak niet beschikken over het juiste telefoonnummer van ouders, maar alleen het mobiele nummer van de deelnemer hebben. Ook komt het voor dat ouders soms een deel van het probleem vormen van schoolverzuim. Door zowel de ouders als de leerling te betrekken bij het vinden van oplossingen, is de kans op succes groter.

Naar de mening van de respondenten is een directe benadering van verzuim in samenwerking met ouders het effectiefst. Een directeur van instelling 1 zegt hierover:

“Je moet er vroeg in het proces bij zitten, als een mbo'er om tien, elf uur niet is komen opdagen, moet er meteen gebeld worden waar hij of zij uithangt. Op een roc is dat veel lastiger te realiseren dan op een vo-school. Deelnemers zitten overal, op school, op stage, zijn aan opdrachten bezig, zitten in het computerlokaal enzovoort. Het lukt bij ons nog niet dat in de breedte te realiseren. Er is een kleine afdeling met voltijdse deelnemers waar het wel lukt. Voor andere afdelingen is het nog een brug te ver. Wel is het zo, dat er overal goede mentoren aanwezig zijn. Maar het kan beter.”

Bij deze instelling is een team samengesteld dat ouders betreft bij het aanpakken van schoolverzuim. Als een leerling langdurig afwezig is, of als er indicaties zijn dat een leerling stopt met de opleiding, dan neemt het team – in eerste instantie telefonisch – contact op met de ouders. Wanneer dat niets oplevert, benadert het team het overige 'systeem' van de

jongere: buren, vrienden of groepsgenoten. Hiermee kiest men voor een directe en praktische aanpak van de jongeren, waar mogelijk in samenwerking met de ouders.

Drempel verlagen

Een respondent van instelling 3 ziet dat als vmbo-leerlingen eenmaal een mbo-opleiding volgen, de afstand van de school (vaak buiten de eigen woonwijk) voor ouders een belemmering vormt om betrokkenheid te tonen. De instelling probeert er zo veel mogelijk aan te doen om de drempel te verlagen. Zoals het organiseren van ouderavonden, openbare lessen en cursussen voor ouders en activiteiten om hen bewust te maken van de rol die ze kunnen hebben in de opleiding van hun kind. Als dat alles niet helpt, worden huisbezoeken afgelegd. Deze instelling werkt samen met specialistische organisaties die kennis hebben van verschillende culturele achtergronden van ouders en tolken beschikbaar hebben. Hierdoor zijn zij beter in staat om het contact met ouders te onderhouden en hun vragen adequaat te kunnen beantwoorden. Gespreksonderwerpen zijn onder meer studiefinanciering, het lesrooster of stages, waardoor ouders beter zicht krijgen op de opleiding. Verder stimuleert de instelling dat ouders naar ouderavonden komen. Men heeft de ervaring dat deelnemers niet snel hun ouders zullen stimuleren om contact met de school op te nemen. Daarom is het van belang dat de ouders rechtstreeks benaderd worden en het telefoonnummer van de ouders bekend is. Deze instelling die veel onderneemt om de drempel voor ouders te verlagen, ziet veel voordelen van ouderbetrokkenheid, zoals grotere interesse van ouders, minder schooluitval en betere prestaties van deelnemers.

In Profiel van juni 2010 is dieper ingegaan op activiteiten die een instelling ondernam om ouders op school te krijgen. Dit betrof ouders van deelnemers met multiproblematiek: schulden, ongewenste zwangerschappen, ruzie met ouders, geen dak boven het hoofd enzovoort. Ouders zijn thuis opgebeld door oudercontactpersonen die de eigen taal spreken. Bij geen gehoor is een brief gestuurd en zijn huisbezoeken afgelegd. Voor ouders voor wie vervoer een probleem was, is voorzien in een strippenkaart, busvervoer of auto met chauffeur. Dit leidde tot de komst van ongeveer twintig moeders, waarvan met de meesten nog niet eerder contact was geweest en die niet wisten waar de school van hun kind zich bevond. Na de eerste bijeenkomst volgden er meer en werden thema's besproken zoals seksualiteit, pubergedrag en opvoeding. De bijeenkomsten voorzien in een behoefte omdat ouders allerlei vragen hebben en hierover met elkaar en met de school kunnen praten. De bijeenkomsten worden druk bezocht door vijftien tot twintig ouders en vooral door moeders. Om de opkomst hoog te houden, is het nog wel nodig gebleken dat ouders een schriftelijke en telefonische uitnodiging ontvangen en dat zo nodig de kosten voor openbaar vervoer worden vergoed.

Huisbezoeken

Huisbezoeken afleggen is een arbeidsintensieve aanpak om in contact te komen met moeilijk bereikbare ouders. In het mbo zijn huisbezoeken eerder uitzondering dan regel. Bij instelling 1 gaat men vanuit veiligheidsoverwegingen niet op huisbezoek. Instellingen 2 en 3 doen dit wel voor de moeilijkst bereikbare ouders. Dit lijkt voor deze ouders de enige manier om in contact te komen met de school is de ervaring. Na dit contact lijkt het ijs gebroken en neemt de betrokkenheid toe. Deze ouders komen na een huisbezoek vaak wel op school en blijken allerlei vragen te hebben over de opleiding. Een van de respondenten noemt het voordeel van huisbezoeken dat problemen thuis vaak duidelijk worden. "Er zijn jongeren die het hele gezin aansturen. Het kan voor de school belangrijk zijn om dit te weten en rekening mee te houden". Wel hebben de geïnterviewden gemerkt, vooral bij instelling 3, dat huisbezoeken veel tijd vergen, zeker als ouders er steeds niet zijn en er opnieuw gebeld moet worden. Deze tijd zien zij ten koste gaan van de studiebegeleidingstijd van de deelnemers. Uit recent onderzoek van Smit e.a. (2011) komt naar voren dat deelnemers niet enthousiast zijn over

huisbezoeken. Dit roept de vraag op of en hoeveel de instelling moet investeren in moeilijk bereikbare ouders.

Formele en informele momenten benutten

Een veelgenoemde reden om geen aandacht te besteden aan ouderbetrokkenheid is gebrek aan tijd bij docenten en beleidsmakers en andere prioriteiten. Er zijn echter ook minder tijdrovende manieren om met ouders in contact te komen, door hen te betrekken bij activiteiten die er toch al zijn met deelnemers. Genoemde voorbeelden door instellingen 1, 2 en 3 zijn dat het rapport wordt opgehaald met verplicht een ouder erbij. Een ander voorbeeld is tijd inruimen om hen te spreken, zoals wanneer zij hun kinderen brengen naar een feest of uitje. Een van de respondenten merkt op dat ouders vaak, net als de deelnemers, geen beeld hebben van de opleidings- en beroepsmogelijkheden binnen het onderwijsaanbod. Zij heeft goede ervaringen in het vmbo en mbo door ouders mee te laten oriënteren op beroepen en vervolgopleiding en ouders mee te laten komen naar open dagen. Ook kunnen ouders aanwezig zijn bij portfoliogesprekken of bij presentaties van deelnemers over een project of opdracht.

Instelling 1 probeert ouderbetrokkenheid in de gehele opleiding te verweven. Zo worden ouders samen met de potentiële deelnemer uitgenodigd voor het intakegesprek, voor de informatieavond (speciaal voor het eerste jaar) in september/oktober en voor voortgangsgesprekken na elke tien weken en wanneer de cijfers bekend zijn. Studieloopbaanbegeleiders zijn daarbij aanwezig als aanspreekpunt voor deelnemers en ouders. Daarnaast zijn er een á twee keer per jaar projectweken, waarbij ouders worden uitgenodigd voor de eindpresentaties. Ook instelling 3 nodigt ouders standaard uit voor het intakegesprek en gesprekken in het kader van loopbaanoriëntatie.

Stimuleren contact ouders onderling

Het management van instelling 1 stimuleert contacten tussen ouders onderling en organiseert hier ouderavonden voor. Ouders kunnen zelf onderwerpen inbrengen waarover zij met elkaar willen spreken. Bij enkele afdelingen van instellingen zijn klankbordgroepen van ouders ingesteld waarin men ervaringen uitwisselt over de opleidingen. Medewerkers van een andere instelling met een eigen kind op het mbo bespreken met elkaar op gezette tijden hun ervaringen. Tijdens deze gesprekken komen ook de praktische problemen aan de orde waar zij als ouders mee kampen.

Tevredenheid peilen

Instellingen 1 en 3 zijn de afgelopen jaren gebruik gaan maken van ouderenquêtes, klankbordgroepen of ouderpanels. Hiermee wordt gepeild of de communicatie verloopt volgens de verwachtingen, wat ouders bezig houdt en of ouders tevreden zijn over de instelling en welke suggesties ter verbetering zij hebben. Bij instelling 3 heeft men geen harde cijfers, maar bestaat de indruk dat ouders die naar bijeenkomsten komen, tevreden zijn over de informatie op voorlichtingsavonden, ouderavonden en de deelname aan intakegesprekken.

3.4 Samenwerking school en gemeenschap

Epstein (2001) noemt als belangrijke vorm van ouderbetrokkenheid: de samenwerking en uitwisseling tussen de school, ouders en de gemeenschap. Het doel van de samenwerking met externe organisaties is het integreren van diensten met de bestaande schoolprogramma's, de opvoedingspraktijken binnen gezinnen en het leren van leerlingen. Een in het oog springend voorbeeld van een dergelijke samenwerking is een studiedag die een van de onderzochte instellingen organiseerde over de wenselijke samenwerking tussen de onderwijsinstelling en de ouders rond een aantal thema's. Dit voorbeeld staat beschreven in onderstaand kader.

Tabel 1 Jeugd, Ouders & School: partners in Onderwijs & Opvoeden.

<p>Thema: Samenwerking van jeugd, ouders en school</p> <p>In maart 2010 vond de derde regionale conferentie voor ouders van leerlingen in het middelbaar (beroeps)onderwijs plaats. Deze conferentie was vooral bedoeld voor ouders van deelnemers van deze school, maar ook ouders van leerlingen van andere (vo)-scholen en andere belangstellenden waren van harte welkom.</p> <p>Het thema was kinderen als wereldburgers in de 21e eeuw:</p> <ul style="list-style-type: none">• Zij groeien op met 24/7 internet en tv, met een eigen belevingswereld en eigen referentiekaders.• Zij ontwikkelen nieuw leergedrag en nieuwe competenties.• Zij zijn de eerste generatie in de geschiedenis van de mensheid die haar ouders en docenten onderwijst.• Zij hebben behoefte aan begeleiding en ondersteuning van opvoeders passend bij hun toekomst. <p>Vragen die de school samen met ouders op deze conferentie wilden onderzoeken waren: wat heeft onze jeugd nodig voor hun persoonlijke ontwikkeling op weg naar de toekomst? Hoe sluiten we aan bij de behoefte aan ontwikkeling en begeleiding van onze jeugd? Hoe bereiden we onze jeugd voor op hún toekomst en niet op óns verleden?</p> <p>Gespreksonderwerpen van de workshops waren:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hoe ziet het onderwijs van uw zoon/dochter eruit?• Nieuwe media: hoe ga je er als ouder en als jongere mee om?• Hebben jongeren een pilletje en alcohol nodig om te feesten?• Hoe begrijp ik de puberhersen van mijn zoon/dochter beter?• Valt er aan mijn kind van zestien, zeventien jaar nog iets op te voeden?• Spreken onze kinderen en wij dezelfde taal?• Leven in onze multiculturele samenleving.

De ideeën van Epstein over de relatie tussen ouders en school zijn gebaseerd op haar ervaringen met ouderbetrokkenheid in de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten heeft het onderwijs, wat meer dan in Nederland, ook een opvoedende taak. De onderwijsinstelling dient een bijdrage te leveren om democratische burgers op te leiden: *democratic education* (Smit, Driessen, Vrieze, Van Kuijk & Slegers, 2005). Dat betekent het vormen van Amerikaanse burgers die zelfstandig hun eigen leven vorm kunnen geven en actief kunnen participeren in de samenleving. Leerlingen moeten naast het verwerven van vaardigheden ook de bereidheid ontwikkelen om deze vaardigheden voor de samenleving in te zetten. Sociale betrokkenheid wordt bevorderd via een intensieve samenhang van binnen- en buitenschools leren. Van scholen wordt veelal verwacht dat zij, in samenwerking met de lokale overheid, ook een bijdrage leveren aan het functioneren van wijkvoorzieningen en in

samenspraak met bedrijven een actieve rol spelen bij stages, excursies en/of het geven van (praktijk)lessen (Smit e.a., 2005).

Amerikaanse onderwijsinstellingen zijn niet zelden de spin in het web binnen netwerken van buurtorganisaties. Deze scholen bieden daardoor een breder onderwijs- en vormingspakket aan dan in Nederland. In de Verenigde Staten is er ruime aandacht voor het belang van sociale cohesie in het voortleven van een samenleving en de rol van burgers bij de lokale gemeenschap. Typerend voor de aanpak in de Verenigde Staten is het betrekken van het bedrijfsleven bij de talrijke initiatieven, *to prepare young people to be responsible citizens and productive members of society*. Ouders worden, veel sterker dan in Nederland, gewezen op hun verantwoordelijkheden, gestimuleerd en ondersteund om zelf thuis de voorwaarden te creëren om de ontwikkeling van hun kinderen te bevorderen. Daarnaast wordt van ouders verwacht dat ze, indien gewenst, vanuit hun beroep of deskundigheid een rol kunnen spelen bij stages, excursies of (praktijk)lessen.

In Nederland bestaat minder de neiging tot *community vorming* dan in de Verenigde Staten. Daar is de afstand van de woning naar een *high school* meestal groter en leerlingen overnachten daar dan ook vaak. Hierdoor heeft de school een grotere rol in de opvoeding. In Nederland is het gezin doorgaans de uitgangsbasis, al lijkt *community vorming* ook hier in opkomst te zijn door samenwerking van de school met buurthuizen en het organiseren van sportactiviteiten.

Hand- en spandiensten door ouders, zoals in het primair en voortgezet onderwijs, worden in het mbo niet of nauwelijks gedaan. De deelname van ouders aan activiteiten op de instelling heeft in de ogen van de respondenten veelal weinig of geen toegevoegde waarde voor het eigen kind. Dit laatste vinden betrokkenen het belangrijkste. Bovendien ervaren zij dat jongeren in die leeftijdscategorie het meestal niet prettig vinden als ouders deelnemen aan activiteiten en meegaan met excursies.

3.5 Benodigde middelen en faciliteiten

Gebrek aan tijd van docenten en beleidsmakers blijkt een heikel punt te zijn als het gaat om het betrekken van ouders bij de instelling. Bij een van de instellingen spelen er dermate urgente kwesties, dat er noodgedwongen andere prioriteiten zijn. Dit is de reden, hoe spijtig het betrokken lid van het College van Bestuur van instelling 4 dit ook vindt, om beleidsontwikkeling rond ouderbetrokkenheid uit te stellen totdat faciliteiten, middelen en voorzieningen toereikend zijn. "Beter in één keer houdbaar beleid ontwikkelen dan ad hoc te werk gaan." Bij andere instellingen beschikken afdelingen wel over tijd en middelen om beleid te ontwikkelen en activiteiten te ondernemen op het gebied van ouderbetrokkenheid.

Instelling 2 heeft van de gemeente een subsidie ontvangen om gedurende drie jaar ouderbetrokkenheid een impuls te geven en structureel in te bedden in het schoolbeleid. In 2009 zijn daartoe projecten gestart. In 2009 werd ingezet op meerdere kleine pilotprojecten. Voorbeelden zijn nieuwsbrieven voor ouders, digitale toegang tot studieresultaten bij 'Sport & bewegen', een ouderpanel waarin meningen worden gepeild van ouders en besprekonderwerpen worden geïnventariseerd bij 'Techniek & Ict' of avonden om informatie uit te wisselen over onder andere loopbaanbegeleiding en stage bij de sectoren Handel en Zorg & Welzijn. Bij de laatste sector hebben deelnemers de regie. Bij de sector

Facilitaire dienstverlening is een klankbordgroep opgericht. De projecten worden centraal gemonitord door een klankbordgroep.

Andere voorbeelden van middelen en faciliteiten zijn oudercontactpersonen die worden ingehuurd bij een extern gespecialiseerd bureau, personen die voor een deel van hun dienstverband tijd beschikbaar krijgen voor taken rond ouderbetrokkenheid en financiële middelen voor het organiseren van bijeenkomsten of voor het zo nodig vergoeden van reiskosten van ouders om naar de school te kunnen komen.

Een van de geïnterviewden die betrokken is bij instelling 2 wijst op het risico van tijdelijk gefinancierde projecten. Wanneer er geen subsidie meer wordt verstrekt bestaat de kans dat activiteiten worden stopgezet, zeker als er te veel andere of grote problemen zijn. Dan komt het aan op een directie die ouderbetrokkenheid belangrijk vindt en blijft ondersteunen en faciliteren.

3.6 Ouders aan het woord

In februari 2011 vond een focusgesprek plaats met twee Marokkaanse en drie Turkse ouders en een studieloopbaanbegeleider/oudercontactpersoon op een van de onderzochte roc's. Een van de ouders is een vader en de overige ouders zijn moeders. Hun kinderen volgen een administratieve opleiding op niveau 2. Met deze ouders is gesproken over:

- de indruk die zij hebben van de school, het onderwijs en docenten;
- wat hun kinderen voor de opleiding doen en leren en in hoeverre zij hierbij betrokken zijn;
- of zij contact hebben met de school en zo ja, waarom zij dit belangrijk vinden, waarover en wat redenen zijn voor eventueel geen of weinig contact;
- suggesties om Marokkaanse en Turkse ouders meer te betrekken bij de school.

Indruk van de school

Bij de vraag over de indruk van de school kwam het onderwerp roosters direct aan de orde. De indruk was dat er nogal vaak onverwacht lessen uitvallen, waardoor de feitelijke lesdag er anders uitziet dan volgens het rooster. Soms vallen er zoveel lessen uit dat er maar één lesuur is, wat voor de kinderen soms niet de moeite waard is om daarvoor helemaal naar school te komen. Sommige ouders twijfelen hierbij of er daadwerkelijk een roosterwijziging is of dat hun kind dat als reden opgeeft en eigenlijk spijbelt. De loopbaanbegeleidster merkt op dat er in haar beleving weinig lessen uitvallen. In de afgelopen maand kan zij zich niet één keer herinneren dat er een les uitviel op de dagen dat zij er was. Een van de ouders is hier verbaasd over en was in de veronderstelling dat de school bij afwezigheid van een deelnemer wel contact zou zoeken met de ouders. Het is de nadrukkelijke wens van alle aanwezige ouders dat de school de ouders benadert als het kind niet op school verschijnt. De studieloopbaanbegeleidster vindt dit ook noodzakelijk, maar ziet dat bij een verzuim van 20% het voor de opleiding niet te doen is om alle ouders te bellen en dat bovendien het telefoonnummer van de meeste ouders ontbreekt of niet meer klopt.

Er is weinig specifiek genoemd over de kwaliteit van docenten. Sommige ouders weten dit niet, anderen horen geen klachten (behalve over het uitvallen van lessen) en gaan er daarom vanuit dat zij goed onderwijs geven. Twee ouders merken op dat docenten wel wat

strenger zouden mogen zijn. Zij hebben eens gezien hoe het eraan toe gaat in een les en zijn verbaasd over de drukte in het lokaal waarbij de docent niet ingrijpt.

Betrokkenheid bij de opleiding

Er is een verschil tussen de kinderen van de aanwezige ouders in de mate waarin zij met hun ouders praten over de opleiding. Twee ouders hebben de indruk dat zij volledig op de hoogte zijn van gebeurtenissen op school. "Mijn dochter vertelt alles." Andere ouders vertellen dat hun kinderen achttien jaar zijn en niet veel vertellen. Deze kinderen zitten veel achter de computer, in hun slaapkamer en delen hun ervaringen over school met leeftijdsgenoten, bijvoorbeeld met een zus. Een vader vertelt over zijn onmacht om inhoudelijk betrokken te zijn bij de opleiding. Hij is jong en zonder opleiding naar Nederland gekomen. In Nederland heeft hij altijd hard gewerkt om zijn gezin te onderhouden waardoor hij de Nederlandse taal niet machtig is. Hij heeft geen beeld van wat zich afspeelt binnen de school, waardoor het voor hem moeilijk is om betrokken te zijn. Hij zou graag willen weten wat de opleiding inhoudt en wat zijn dochter zoal leert. De loopbaanbegeleidster merkt op dat hoewel ze hiervan geen harde cijfers heeft, de kinderen van de aanwezige ouders bij dit groepsinterview het beter doen (minder achterstanden, betere prestaties) in vergelijking met kinderen van Turkse en Marokkaanse ouders die geen contact hebben met de school. Ze vertelde hoe moeilijk het is om deze ouders, met name Marokkaanse ouders, op school te krijgen. Huisbezoeken zijn wat haar betreft vaak de enige manier om hierin te slagen.

De ouders zien hun kinderen nooit huiswerk of opdrachten voor school maken. Een van de ouders ziet dit af en toe. De studieloopbaanbegeleidster maakt hen erop attent dat er veel huiswerk en opdrachten worden gegeven en dat veel deelnemers achterstanden hebben. Ze noemt een voorbeeld van een meisje dat ongeveer de helft heeft verzuimd en grote achterstanden heeft en de school een brief hierover stuurt naar de ouders. Als de ouders niet reageren, neemt zij contact op. Het meisje blijkt de brief te hebben weggegooid, zonder dat de ouders deze hebben gezien. Een vader zegt hierover dat als zijn dochter achter de computer zit, hij niet kan controleren of ze met huiswerk bezig is of iets heel anders doet omdat hij niet kan lezen. Ouders lijken verbaasd te zijn over het vele huiswerk waarvan zij niet op de hoogte zijn, net als de studieloopbaanbegeleidster verbaasd is dat ouders dit niet weten. Hierbij moet worden opgemerkt dat huiswerk niet altijd thuis gemaakt hoeft te worden, maar dat dit ook bijvoorbeeld op school, bij vrienden of in een buurthuis kan worden gedaan.

Contact met de school

Met alle aanwezige ouders is het contact met de school ontstaan na een huisbezoek. Voor die tijd vormde de Nederlandse taal een belemmering hiervoor. De ouders zijn blij dat dit contact is gelegd en ervaren dit als nuttig en plezierig. Het verloopt op informele manier met iemand die de eigen taal spreekt. Zij zijn het erover eens dat het belangrijk is dat zij betrokken zijn. Ondanks de taalbarrière (drie van hen spreken geen Nederlands) zijn zij voor dit onderzoek gekomen en hebben werk of andere verplichtingen hiervoor opzij gezet. Een van de ouders zegt hierover dat hij altijd blij is als de school hem vraagt om te komen zoals nu. Ook al zou hij maar een paar woorden begrijpen, dan nog is het zeker de moeite waard om te komen.

Het contact tussen ouders en school gaat altijd over de resultaten van de opleiding van het eigen kind, bijvoorbeeld op ouderavonden. Andere onderwerpen waarover zij willen spreken

is over de beroepskeuze. Een van de ouders vertelt dat haar dochter wilde stoppen met de opleiding. Na een huisbezoek van de studieloopbaanbegeleidster en een goed gesprek is haar dochter toch verder gegaan met de opleiding. In het gesprek blijkt de reden dat ze wil stoppen vooral de grote achterstanden te zijn, waarvoor een oplossing is gezocht. Andere onderwerpen waar ouders over willen praten, is opvoeding en gedragsaspecten. Zij vinden het moeilijk om hun kinderen in deze levensfase naar volwassenheid op te voeden. Ook binnen het gezin merken zij de verschillen tussen hun kinderen waarbij het ene kind een heel andere aanpak nodig heeft dan de ander. Het ene kind is heel zelfstandig en het andere heeft meer sturing nodig. Zij verwachten dat gesprekken hierover met de school kunnen helpen.

Suggesties van ouders

De aanwezige ouders zijn tevreden over het contact met de school. Zij vinden het prettig dat er een contactpersoon is die de eigen taal spreekt en zij ergens terecht kunnen als ze met vragen zitten. Het belangrijkste punt dat zou kunnen verbeteren, is dat de school contact opneemt met ouders als er iets niet goed gaat, bijvoorbeeld bij achterstanden of spijbelen. De studieloopbaanbegeleidster vertelt hierover dat deelnemers vaak hun eigen mobiele nummer opgeven omdat ouders geen Nederlands spreken of omdat zij niet willen dat de school contact heeft met hun ouders. Vooral leerlingen die slecht presteren willen geen controle of commentaar van ouders. Alle afwezigheid wordt geregistreerd en ouders kunnen altijd contact hierover opnemen. Zij zijn op dit moment niet in staat om altijd direct contact op te nemen met ouders.

De studieloopbaanbegeleidster geeft aan veel tijd te hebben gestoken in het achterhalen van telefoonnummers van ouders en het bellen (en nabellen om te helpen herinneren) van ouders bij activiteiten, met weinig resultaat. Op de laatste rapportavond waarvoor alle ouders van leerlingen van een opleiding waren uitgenodigd was er niet één ouder van Marokkaanse afkomst, alleen een zus. De studieloopbaanbegeleidster meent dat het juist met deze jongeren mis gaat en zij voortijdig stoppen met de opleiding. Op de vraag aan de aanwezige ouders waarom andere ouders zo weinig betrokken zijn, merkt een vader op dat hij in zijn kennissenkring twee typen Marokkaanse ouders ziet waarvoor dit geldt:

- 1 ouders die net als hijzelf de taal niet spreken en weinig begrijpen van het onderwijs, maar eigenlijk wel betrokken willen zijn;
- 2 ouders die wel Nederlands spreken en opgeleid zijn, maar niet geïnteresseerd zijn in de opleiding van hun kinderen.

De studieloopbaanbegeleidster beaamt dit beeld en ziet ook dat er ouders zijn die niet geïnteresseerd en betrokken lijken bij de opleiding van hun kind, met en zonder opleiding of beheersing van de Nederlandse taal. Verder merkt zij op dat het juist de ouders zijn die een druk sociaal leven hebben, met ook een baan, die wel op school komen. Vooral met ouders die geïsoleerd leven, is moeilijk contact te krijgen.

Ouders geven de suggestie dat deelnemers bij de inschrijving verplicht het telefoonnummer van ouders moeten geven, zodat de school direct kan bellen als er een probleem is. Ook huisbezoeken ervaren de ouders als positief. Het contact wordt persoonlijker, het ijs breekt en ouders willen daarna meer over de school weten. Dit maakt de drempel voor ouders lager om ook zelf de school te benaderen als er iets aan de hand is.

4 Conclusies en leerpunten

In dit hoofdstuk geven we in paragraaf 4.1 antwoorden op de onderzoeksvragen en beschrijven we in paragraaf 4.2 de conclusies. In paragraaf 4.3 komt tot slot aan de orde wat hiervan te leren is.

4.1 Antwoorden op de onderzoeksvragen

Bij beantwoording van de onderzoeksvragen 2 tot en met 5 moet worden opgemerkt dat dit de door ons onderzochte situaties betreft, waarbij het aantal respondenten beperkt was. Deze antwoorden kunnen als bron van ideeën of ter inspiratie dienen, maar geven geen beeld van 'het mbo'.

De eerste onderzoeksvraag luidt:

Wat is bekend uit literatuur over ouderbetrokkenheid en -participatie?

Ouders vervullen een belangrijke rol in de thuissituatie en bij de opleiding van hun kind. Dit wordt aangeduid als ouderbetrokkenheid. Zij kunnen echter ook actief deelnemen aan activiteiten op school, denk aan het zitting nemen in een ouderraad of een MR. Dat laatste wordt ouderparticipatie genoemd. De samenwerking tussen ouders en school wordt ook wel uitgedrukt in de metafoor van partnerschap. Met partnerschap wordt een proces bedoeld waarin betrokkenen (ouders, school en gemeenschap) elkaar ondersteunen en de bijdragen zoveel mogelijk op elkaar afstemmen om het leren, de motivatie en de ontwikkeling van deelnemers te bevorderen. Er zijn aanwijzingen dat partnerschap positief samenhangt met onderwijsresultaten.

Het – overigens beperkte – empirisch onderzoek naar de rol van ouders in het mbo laat een zeer gevarieerd beeld zien. Sociale herkomst gerelateerd aan opleidingsniveau lijkt hierbij een bepalende factor. Beter opgeleide ouders tonen zich meer betrokken en kunnen dat uiteraard ook meer zijn. Zij beschikken over meer vaardigheden om een bijdrage te leveren aan ouderraden of medezeggenschapsraden. Zij zijn ook meer in staat hun kind te helpen bij de opleidingskeuze en het ondersteunen bij de verdere schoolcarrière. Uit onderzoek blijkt dat vooral de zogenaamde *academic socialization* van invloed is op onderwijsprestaties, waarbij ouders op het belang wijzen van onderwijs voor de toekomst, voor de kansen op de arbeidsmarkt. Zij ondersteunen bij het maken van keuzes en bediscussiëren adequate leerstrategieën. Gezinnen van lager opgeleide ouders hebben vaker complexere problemen en ouderbetrokkenheid is dan meer basaal gericht op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten van deze leerlingen. Communicatie kan bij deze ouders worden gehinderd door taal- en cultuurverschillen. Overigens betekent dit niet dat deze ouders niet geïnteresseerd zouden zijn in de schoolcarrière van hun kind.

Voor deelnemers geldt dat zij gezien hun leeftijd geacht worden meer hun eigen boontjes te kunnen doppen. Ze verkeren in een levensfase waarin ze zich juist los maken van hun ouders en belangstelling van ouders kan worden geïnterpreteerd als controle of bemoeizucht. Deelnemers stellen belangstelling van hun ouders voor school over het

algemeen op prijs. In de praktijk moet dat wel op gepaste afstand gebeuren. Dat maakt de rol voor ouders verwarrend, mede omdat de school signalen afgeeft dat ondersteuning door ouders de schoolcarrière positief beïnvloedt. Niet alle ouders beschikken over de competenties om die steun ook daadwerkelijk te bieden, ook al willen ze dat nog zo graag.

Verder laat de literatuurinventarisatie trends zien dat er nieuwe verhoudingen tussen ouders en onderwijsinstellingen aan het ontstaan zijn, dat de contacten tussen ouders en instellingen worden versterkt, dat transparantie en verantwoording naar ouders vanzelfsprekender worden en dat ouders meer betrokken worden bij activiteiten. Of deze trend ook geldt voor het mbo blijkt niet uit onderzoek. Wel is er in de afgelopen jaren meer aandacht voor verantwoording naar ouders, bijvoorbeeld met de komst van de Governance Code BVE.

De tweede onderzoeksvraag is:

Zijn er in het mbo praktijken waar sprake is van ouderbetrokkenheid en -participatie? Hoe zien deze praktijken eruit? Vanuit welke visie zijn deze vormgegeven? Wat zijn doelstellingen? Wat leveren ze op?

In het mbo zijn er voorbeelden van actieve ouderbetrokkenheid. De contacten tussen ouders en onderwijsinstellingen bij de door ons onderzochte situaties richten zich voornamelijk op het functioneren van het eigen kind binnen de opleiding en vooral bij het voorkomen van schooluitval. Het is daarom niet verwonderlijk dat er in de lagere niveaus van het onderwijs waar problemen zoals schooluitval vaker voorkomen meer wordt gedaan aan ouderbetrokkenheid. Thema's waarbij de school contact zoekt met ouders en andersom betreffen vooral de voortgang van de opleiding van het kind en vooral wanneer daar een speciale aanleiding voor is. Zoals verzuim, motivatieproblemen, de wens om van opleiding te switchen, gedrags- of zorggerelateerde problemen, leerproblemen, achterstanden of dreigende schooluitval. Bij instellingen of opleidingen waar ook zonder problemen contact is met ouders, ligt de nadruk op de voortgang van de opleiding en het welbevinden van het eigen kind. Andere thema's waar samenwerking plaatsvindt of waarbij daar behoefte aan is, zijn opvoedingsadvies en ondersteuning bij keuze voor een vervolgopleiding en beroep. Uiteindelijk hebben al deze activiteiten als doel dat docenten, mentoren en het management beter kunnen inspelen op specifieke leervragen, motivatie- en leerproblemen van de deelnemers teneinde de schoolcarrière van de deelnemer zo succesvol mogelijk te laten verlopen.

In de meeste door ons onderzochte situaties (op één na) had ouderparticipatie minder prioriteit dan betrokkenheid van ouders rond het eigen kind. Een deel van de respondenten ervaart weinig meerwaarde van ouderparticipatie voor de jongeren zelf, die in deze levensfase naar volwassenheid vaak ook liever niet hun ouders op school zien. Ook bij ouders zien respondenten dat er weinig animo is voor medezeggenschap. Van niet-geïstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie (hand- en spandiensten of onderwijs verzorgen vanuit eigen expertise) is in de onderzochte situaties nauwelijks sprake. Deze redenen, naast de aanbeveling van de onderwijsraad (2010) om vooral in te zetten op partnerschap, hebben ertoe geleid dat de beschreven voorbeelden vooral gericht zijn op ouderbetrokkenheid.

De voorbeelden zijn beschreven aan de hand van vier dimensies van het model van Montandon, zoals toegelicht in hoofdstuk 2. Hierbij moet worden opgemerkt dat er geen strikte scheiding is tussen de verschillende vormen van ouderbetrokkenheid. Binnen een instelling kunnen meerdere vormen en overlapping voorkomen. In de eerst beschreven situatie blijft de school op afstand van ouders (volgens model Montandon: *opdracht*). In de tweede situatie zijn de school en de thuissituatie gescheiden werelden en spant de instelling zich in om contact te leggen met moeilijk bereikbare ouders en de gescheiden werelden bij elkaar te brengen (*delegatie*). De derde situatie is vooral gericht op *samenwerking* van school en ouders om schooluitval te voorkomen. In de vierde situatie wordt *partnerschap* benaderd. De onderwijsinstelling, deelnemers, ouders en andere stakeholders in de regio zijn betrokken en stemmen met elkaar af om ouderbetrokkenheid te optimaliseren.

Contact bij inschrijving en diplomering (opdracht)

De praktijk zoals die lijkt te gelden voor veel mbo-instellingen is dat ouders voornamelijk in beeld zijn bij inschrijving en diplomering en eventueel wanneer zich tussentijds problemen voordoen. Ook uit ander onderzoek komt naar voren dat ouderbetrokkenheid in het mbo zich doorgaans beperkt tot geformaliseerde contactmomenten (inschrijving, uitschrijving enzovoort) en bij problemen. Intensievere communicatie komt voor, maar in specifieke situaties en beperkt tot enkele opleidingen, of bevindt zich in de experimenteerfase (Groeneveld & Van Steensel, 2009; Van der Molen 2009). De reden voor een van de instellingen waarvoor dit geldt was dat er noodgedwongen andere prioriteiten zijn. Wel zijn er plannen om op termijn de visie van het management te concretiseren met beleid. Over de visie kwam naar voren dat ouders weliswaar belangrijk zijn bij de leerloopbaan van jongeren, maar dat de rol die de ouders hierin spelen zich voornamelijk richt op ouders van risicojongeren die dreigen de school voortijdig te verlaten. Het spreekt voor zich dat in opleidingen op de hogere niveaus en vooral waar opleidingen zich profileren als voor excellent presterende jongeren met strenge selectievoorwaarden, ouderbetrokkenheid op dit punt minder noodzakelijk is.

Contact leggen met moeilijk bereikbare ouders (delegatie)

Bij deze instelling zocht de school contact met ouders die moeilijk bereikbaar waren en die bijvoorbeeld niet reageerden op schriftelijke verzoeken en niet verschenen op ouderavonden. De ervaring was dat huisbezoeken de enige mogelijkheid was om met deze ouders in contact te komen. De ouders bleken vaak weinig idee te hebben van de inhoud van de opleiding en evenmin wat er van hen wordt verwacht. Bij allochtone ouders onder hen was vaak sprake van een taalbarrière waardoor zij afstand houden van de school.

Voor ouders die moeite hebben met de Nederlandse taal, heeft deze instelling anderstalige oudercontactpersonen ingeschakeld van een extern gespecialiseerd bureau. Ondanks dat hier veel tijd in wordt gestoken met beperkt resultaat, zijn er toch goede contacten ontstaan met een bescheiden groepje ouders dat voorheen voor de school 'onzichtbaar' was. Het begrip en de belangstelling voor het onderwijs van deze ouders nemen toe volgens de oudercontactpersoon. Gespreksonderwerpen zijn bijvoorbeeld de studievoortgang, voorlichting over opvoeding en voorkomende problemen. Verzuim is meestal de aanleiding om in gesprek met ouders te komen en wordt gezien als een indicatie van problemen. Een ander voorbeeld bij deze instelling is dat zij ouders betrekken bij de loopbaanbegeleiding, in samenwerking met ditzelfde gespecialiseerde bureau. Loopbaanbegeleiders begeleiden deelnemers, samen met hun ouders. Zo zijn zowel

deelnemers als ouders goed geïnformeerd en is de verwachting dat ouders beter in staat zijn om hun kinderen te begeleiden en te adviseren bij de beroepskeuze. Voor ouders zijn ook ouderavonden en open dagen georganiseerd over dit thema.

In de visie van deze instelling zijn ouders nodig voor schoolsucces en om uitval te voorkomen. De aanpak is gericht op bewustwording en het wegnemen van belemmeringen. Met bijeenkomsten, telefoongesprekken, huisbezoeken en (anderstalige) oudercontactpersonen worden ouders gestimuleerd om naar ouderavonden te komen of anderszins in gesprek te raken met de school. Hoewel dit veel tijd kost, heeft dit succes doordat sommige ouders waarmee eerst geen contact was, nu wel in beeld zijn. Wel blijft het voortdurend een aandachtspunt om ouders betrokken te houden. Een observatie van een anderstalige studieloopbaanbegeleider is dat (hoewel hierover geen cijfers bekend zijn) de prestaties van deelnemers waarmee contact is met ouders, aanzienlijk beter zijn dan van deelnemers waarvan het de school niet lukt om ouders te bereiken. Dit beeld komt overeen met ander onderzoek (Fasang e.a., 2010; WRR, 2009). Ook daalt het verzuim. Uit het groeps gesprek met ouders van deelnemers van deze instelling komt naar voren dat veel ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst zich betrokken voelen, maar dat dit vaak niet zichtbaar is voor de school. Vooral taalproblemen en een beperkt zicht op de opleiding belemmeren het contact met de school. Ditzelfde beeld kwam naar voren uit onderzoek van Ozkaya en Veldhuis (2008) in een Amsterdams stadsdeel. Ouders uit het groeps gesprek noemden dat zij voor het huisbezoek schroom hadden om ouderavonden en andere bijeenkomsten te bezoeken vanwege de taalbarrière. Na het huisbezoek wilden zij meer weten over de opleiding en nu benaderen zij eerder zelf de school als er iets aan de hand is. Huisbezoek lijkt voor deze ouders drempelverlagend te werken.

Ouders inschakelen bij het oplossen of voorkomen van problemen (samenwerking)

Een goed voorbeeld van samenwerking is een instelling die ouders betreft bij de verzuimaanpak. De ervaring was dat ouders vaak niet weten dat hun kind spijbelt. Door ouders snel te informeren, kunnen zij samen met de school bevorderen dat deelnemers naar school gaan. Soms vormen ouders zelf een deel van het verzuimprobleem en ook dit kan duidelijk worden door contact op te nemen. Door in gesprek te gaan, kan de school samen met de ouders nadenken over oplossingen. Deze samenwerking grenst aan partnerschap of kan dit al zijn wanneer sprake is van tweerichtingsverkeer en afstemming van de situatie thuis met die van school.

Een ander aspect in het contact met ouders – dat grenst aan partnerschap – is dat zij van begin af aan ouders duidelijk maken wat zij verwachten, de positie van ouders en de verschillende rollen die ouders, deelnemer en de school hebben. Een voorbeeld van partnerschap op deze instelling is een conferentie die werd georganiseerd van een hele dag voor ouders om gezamenlijk na te denken over opvoeding met thema's als nieuwe media, drugs en alcohol, het brein van pubers.

De visie die bij deze instelling ten grondslag ligt aan het beleid, is dat betrokkenheid van ouders nodig is om uitval te voorkomen en jongeren de opleiding met succes te laten doorlopen. Vanuit deze visie is de vraag niet zozeer *of* er aan ouderbetrokkenheid wordt gedaan, maar wel *hoe* dit gebeurt en of de beoogde effecten worden gerealiseerd. Deze instelling doet dit vooral op procedurele wijze waarbij de nadruk ligt op verzuimaanpak en

het handhaven van regels waar zowel deelnemers als ouders zich aan moeten houden. Er zijn centrale beleidskaders voor de gehele instelling. Aan de hand van deze kaders sluit de instelling contracten af met ouders waarin aanwezigheid van ouders wordt overeengekomen. Wanneer een deelnemer niet op school verschijnt, informeren zij ouders direct en verwachten dat ouders actie ondernemen. Deze directieve wijze, waarbij vooral sprake lijkt te zijn van eenrichtingsverkeer, roept de vraag op of de school zich niet te veel opstelt als expert (Lasky, 2001) en ouders wel voldoende ruimte krijgen voor eventueel andere opvattingen en (cultureel en milieuspecifieke) vormen van ouderbetrokkenheid (Bakker, Stoep e.a., 2002; Booijink, 2007; Epstein, 1995a, 1995b; Hood, 2001; Van der Wolf, 2001). Ook roept dit de vraag op of de betrokkenheid van ouders wel stand houdt als er minder aandacht is voor handhaving van regels. De ervaringen met deze directieve aanpak zijn niettemin positief. Het ziekteverzuim is gedaald en relatief veel ouders komen wanneer zij worden uitgenodigd.

Afstemming en samenwerking school, ouders en deelnemer (partnerschap)

Met partnerschap wordt bedoeld de bereidheid bij zowel de school als ouders om samen te werken, de thuiscultuur en de cultuur van de onderwijsinstelling op elkaar af te stemmen in het belang van de ontwikkeling en het leren van de leerlingen thuis, in het onderwijs en de buurt.

Hoewel geen zicht is op de instellingen als geheel, is in de onderzochte situaties nog nergens sprake van partnerschap tussen school, ouders en deelnemers in de volle breedte. Wat dit betreft komt een vergelijkbaar beeld naar voren als in het primair en voortgezet onderwijs (Kans, Lubberman & Van der Vegt, 2009). Er lijkt wel sprake te zijn van aanzetten tot partnerschap in ieder geval wat de visie en beleidskaders betreft. Een van de instellingen heeft beleidskaders voor de regio met verschillende onderwijstypen en instanties. Zij streven ernaar of zijn er al gedeeltelijk in geslaagd om vooraf te communiceren over verwachtingen, de positie van ouders en de verschillende posities van ouders, deelnemer en de school. In de communicatie lijkt sprake te zijn van tweerichtingsverkeer waarbij de school, ouders en eventueel deskundigen in verschillende vormen gezamenlijk nadenken over thema's en zoeken naar oplossingen. Deze instelling organiseerde een conferentie met verschillende scholen en deskundigen in de regio om kennis te delen over ouderbetrokkenheid.

In de visie van deze instelling heeft de school naast diplomering ook een ondersteunende functie voor ouders en jongeren in de vorming en opvoeding. De nadruk ligt meer op het optimaliseren van begeleiding en opvoeding, dus breder dan schooluitval bestrijden. Het contact met ouders wordt gezien als een bron van informatie, bijvoorbeeld om te weten hoe het kind het onderwijs ervaart en wat de mening en ervaring is van ouders. Zo kan de begeleiding worden geoptimaliseerd. Daarnaast is de ervaring dat ouders en onderwijsinstelling vaak vragen hebben en soms problemen met het gedrag van een deelnemer.

Voor alle typen contacten geldt dat formele en informele momenten die er al zijn met deelnemers op sommige instellingen benut worden om ouders hierbij te betrekken. Genoemde voorbeelden zijn aanwezigheid van de ouders bij het intakegesprek, portfoliogesprekken, presentaties, voorlichtingsbijeenkomsten, uitreiking van het rapport, maar ook wanneer ouders hun kind wegbrengen naar een schoolfeest of uitje. Dit lijkt een gelegenheid te zijn die sommigen aangrijpen om ouders op informele wijze te spreken en met elkaar in contact te brengen. Sommige instellingen stimuleren het contact tussen ouders

onderling bewust door hiervoor bijeenkomsten te organiseren of door docenten die zelf ook ouder zijn van een deelnemer te laten nadenken over ouderbetrokkenheid.

Wat levert ouderbetrokkenheid op?

Omdat de initiatieven van ouderbetrokkenheid en -participatie in het mbo in vergelijking met andere onderwijstypen beperkt zijn, is gekozen voor een verkennende onderzoeksopzet en is met dit onderzoek geen zicht op algemene opbrengsten ontstaan. Wel is op basis van observaties en ervaringen van de geïnterviewden enig zicht op belemmerende of bevorderlijke factoren ontstaan die hieronder worden toegelicht.

Geïnterviewden noemden als belangrijkste *bevorderende factoren* van ouderbetrokkenheid dat als ouders meer zicht hebben op wat er op school speelt, ze hier waarschijnlijk meer met hun kind over praten en dit de motivatie positief kan beïnvloeden. Ook kan dit ertoe leiden dat ouders een betere gesprekspartner zijn bij keuzes voor de toekomst, zoals voor een vervolgopleiding of beroep. Voor ouders is het ook goed te weten als hun kind verzuimt, zodat ze niet voor een verrassing komen te staan en er op tijd ingegrepen kan worden. De school heeft er eveneens belang bij dat ouders actie ondernemen bij verzuim. De observatie van sommige respondenten is dat ouders die regelmatig betrokken zijn bij de gang van zaken van de opleiding, doorgaans een positievere houding hebben ten aanzien van de instelling en dat hun kinderen het beter doen op school.

Ook zijn er *belemmerende factoren* genoemd van het betrekken van ouders. Grotere aandacht voor ouders doet een groter beslag op de beschikbare tijd van docenten en managers. Ouders leren de opleiding beter kennen en dat kan ook met zich mee brengen dat ze eerder zien dat bepaalde zaken nog niet optimaal zijn geregeld. Dat kan ertoe leiden dat ouders dergelijke zaken melden en dat de instelling op die punten sneller actie moet ondernemen dan gepland.

Een belemmering voor de mbo-deelnemer kan zijn dat ouders dingen te weten komen wat betrokkene liever niet wil. Als het gaat om schoolresultaten kan controle en bijsturing door ouders ook stimulerend werken. Er werden echter ook voorbeelden genoemd van (te) harde straffen door ouders bij onvoldoende prestaties of bij gedrag dat in de ogen van ouders ongeoorloofd is, bijvoorbeeld een dochter die op school een vriendje heeft. Dit laatste benadrukt het belang van zorgvuldige communicatie met de deelnemer zelf over onderwerpen die wel en niet besproken kunnen worden met ouders.

De derde onderzoeksvraag is:

Hanteren mbo-instellingen doelgroepbenaderingen voor allochtone/autochtone ouders en ouders van minderjarige/meerderjarige deelnemers? En zo ja, hoe doen zij dit?

Deze vraag blijkt lastig te beantwoorden omdat ouderbetrokkenheid bij veel instellingen nog in de kinderschoenen staat en verbijzondering in doelgroepen een uitgekristalliseerd beleid veronderstelt. Er is bij de respondenten geen specifiek beleid voor bepaalde groepen ouders bekend. Wel worden er verschillen gezien tussen ouders. De ervaring is over het algemeen dat hoogopgeleide ouders gemakkelijker bereikbaar zijn dan laagopgeleide ouders. Met ouders van Turkse en Marokkaanse afkomst hebben zij meer moeite om contact te leggen, zeker als zij de Nederlandse taal niet goed beheersen. In dit verband wordt genoemd dat niet zozeer etniciteit als wel opleidingsniveau het probleem vormt. Het aanbod van de school

is voor alle ouders hetzelfde. Wel zijn de aanpak en gespreksvoering afgestemd op bepaalde ouders. Zo zijn er voorbeelden van Marokkaanse en Turkse oudercontactpersonen die zijn aangesteld om taal- en cultuurbarrières te overbruggen en extra inspanningen te verrichten om ouders te betrekken. Respondenten merken op dat de gespreksvoering met hoogopgeleide ouders vaak anders verloopt en over andere onderwerpen gaat dan met laagopgeleide ouders. Ook wordt gezien dat hoogopgeleide ouders over meer competenties beschikken om hun kinderen te ondersteunen. Dit blijkt ook uit ander onderzoek (onder andere Mijs, 2008).

Voor de leeftijd is de formele lijn dat ouders van deelnemers boven de achttien jaar niet zonder toestemming van hun kind benaderd worden. Soms wordt hiervan afgeweken bij ernstige problemen. Sommige opleidingen wijken helemaal van deze regel af door bij aanvang af te spreken of een contract op te stellen waarbij de mbo'er toestemming geeft om ouders te benaderen in bepaalde situaties. Wel hebben de meeste mbo-opleidingen uit dit onderzoek faciliteiten waarbij ouders (ook van meerderjarige kinderen) digitaal of schriftelijk de studieresultaten van hun kind kunnen volgen. Bij meerderjarigen gebeurt dit in de regel na hun toestemming.

De vierde onderzoeksvraag is:

Welke belangen hebben mbo-instellingen enerzijds en ouders anderzijds bij ouderbetrokkenheid?

Een gedeeld belang van school, mbo'er en ouders is dat iedere aangemelde mbo'er de instelling met een diploma verlaat. Ouderbetrokkenheid zou kunnen bijdragen aan studiesucces en dus ook aan diplomering. Desondanks wordt ouderbetrokkenheid maar weinig ingezet door de instellingen door gebrek aan (financiële) middelen en andere prioriteiten.

Voor de *instelling* is kwalificering (naast allocatie en socialisering) een van de kerntaken. Rendement is voor scholen belangrijker geworden als gevolg van marktwerking en externe waarborgen zoals van de inspectie. Het voorkomen van schooluitval is dan ook de belangrijkste doelstelling die instellingen hebben met ouderbetrokkenheid. Andere belangen zijn dat de school door contact met ouders meer te weten komt over hoe jongeren de opleiding ervaren en hoe tevreden de ouders zijn. Dit kan een belangrijke bron van informatie zijn om de kwaliteit te verbeteren. Als ouders het kind beter begeleiden tijdens de opleiding, dan heeft ook de school daar baat bij.

Voor *ouders* kan contact met de school in de eerste plaats het verschil maken tussen wel of niet geïnformeerd zijn over de voortgang van het eigen kind binnen de opleiding. Deze informatie kan uiteraard via de leerling zelf tot de ouders komen. Uit het groepsgesprek met ouders kwam echter naar voren dat leerlingen soms weinig mededeelzaam zijn over huiswerk, het lesrooster en studieresultaten, zeker wanneer het niet zo goed gaat. Naast diplomering vinden ouders het belangrijk dat het kind zich goed voelt op school en zich ontwikkelt tot zelfstandige persoon. De school kan informatie of advies geven over opvoeding of hierin ondersteunend zijn. Uit ditzelfde groepsgesprek bleek hier meer behoefte aan te zijn. Een ander belang is dat ouders beter geïnformeerd kunnen zijn over de inhoud van de opleiding. Voor zowel laag- als hoogopgeleide ouders kan het moeilijk voor te

stellen zijn hoe een mbo-opleiding in elkaar zit, met praktijkopdrachten en dergelijke. Een ander belang - dat in dit onderzoek minder prominent naar voren kwam - is dat ouders invloed kunnen uitoefenen op de wijze waarop hun kind onderwijs of begeleiding krijgt.

De *deelnemer* heeft ook een belang bij betrokken ouders. Uit dit en ander onderzoek zijn er aanwijzingen dat jongeren van betrokken ouders het beter doen op school. Jongeren willen graag ouders die geïnteresseerd zijn in wat zij leren en betrokken zijn bij de opleiding (Ozkaya & Veldhuis, 2008), mits deze betrokkenheid er op een voor de peer group onzichtbare manier is. Een ander belang is de rol die ouders kunnen spelen bij de beroepskeuze. Bekend is dat ouders vaak de belangrijkste gesprekspartners zijn als het gaat om de beroepskeuze (Van Esch e.a., 2011; Kers & Kers, 2010). De veel besproken loopbaandialoog (Meijers e.a., 2006) vindt dus vooral thuis plaats. Wanneer ouders beter op de hoogte zijn van de inhoud van de opleiding en het beroepsperspectief, is de verwachting dat zij beter in staat zullen zijn om deze dialoog te voeren en bij te dragen aan een weloverwogen keuze van de mbo'er.

4.2 Conclusie

Dit onderzoek maakt duidelijk dat ouders ook voor de jong volwassen mbo'er wel degelijk een belangrijke rol spelen, maar dat deze rol anders is dan in het primair en voortgezet onderwijs en voor de buitenwereld meer op afstand. Een belangrijk inzicht uit het onderzoek van Hill en Tyson (2009) is dat de interactie afstandelijker wordt en de relatie met prestaties minder duidelijk is. Dat geldt voor zowel de betrokkenheid als voor de ondersteuning van ouders, bijvoorbeeld bij het maken van huiswerk. Wel wordt de rol van ouders groter op het gebied van wat Hill en Tyson *academic socialisation* noemen: communiceren over het belang van onderwijs voor de toekomst, kansen op de arbeidsmarkt, het maken van keuzes en bediscussiëren van leerstrategieën. Dit lijkt te worden bevestigd in dit onderzoek, gezien het belang dat wordt gehecht aan ouderbetrokkenheid bij loopbaanoriëntatie. Dit neemt niet weg dat ook legio voorbeelden zijn genoemd die te maken hebben met het heden, rond verzuimbeleid, ouders die aansporen om op tijd op school te komen en het huiswerk te maken.

Vanuit het gezichtspunt van ouders bezien is het moeilijker om een zinvolle bijdrage te leveren dan toen hun kind nog op de basisschool zat. Op het voortgezet onderwijs wordt dit al moeilijker met bijvoorbeeld vier leerwegen in het vmbo en verschillende sectoren. Het aantal beroepsopleidingen in het mbo is groot en ook hier zijn verschillende sectoren met twee leerwegen. Beroepsonderwijs is beroepsspecifiek en in vergelijking met het primair onderwijs en vmbo op een hoger niveau. Een ouder met een opleiding in een andere richting of zonder opleiding zal zich moeten verdiepen in de beroepsopleiding van het kind om bijvoorbeeld te kunnen meedenken over toekomstperspectieven. Het beroepenveld is veelal complex, met ook abstracte beroepen. Ook het type onderwijs, vaak praktijkgericht in projecten, is anders dan hoe ouders dit vroeger zelf hebben gevolgd. Dit maakt dat ouders, vooral laagopgeleide ouders, maar ook hoogopgeleide ouders die vooral hoorcolleges kennen, hier niet altijd een voldoende beeld van hebben om een zinvolle bijdrage te leveren. Wat dit betreft valt er nog veel te verbeteren. Groeneveld en Van Steensel (2009) concluderen dat als het gaat om het begeleiden van kinderen bij de keuze van de opleiding, ouders zich beperken tot het zoeken van informatie en het bezoeken van open dagen. Zij

merken op dat ouders bijvoorbeeld nauwelijks in (technische) bedrijven komen, waardoor hun kinderen niet snel voor een technisch beroep kiezen.

Vanuit de school gezien kunnen we stellen dat docenten en directies vinden dat ouders een belangrijke(re) rol dienen te spelen bij de schoolkeuze, beroepskeuze en het voorkomen van schooluitval. Toch is opvallend dat veel activiteiten om de betrokkenheid van ouders te vergroten bij de instellingen ad hoc plaatsvinden of helemaal niet en formeel beleid vaak nog in de kinderschoenen staat. De belangrijkste redenen zijn dat andere beleidsonderwerpen noodgedwongen meer prioriteit hebben en het nu aan tijd en middelen ontbreekt om hier structureel aandacht aan te besteden. De huidige bezuinigingsmaatregelen versterken dit. Daarnaast worden niet alle inspanningen van de school direct beloond, in de zin van betrokken ouders die bijeenkomsten bezoeken en verschijnen op afspraken en een stijgend rendement. Moeilijk bereikbare ouders blijken alom een probleem te zijn.

Of instellingen prioriteit geven aan ouderbetrokkenheid hangt ook samen met de taakopvatting van de instelling. Richt deze zich voornamelijk op de hoofdtaken: kwalificeren en socialiseren of vervult deze daarnaast nog andere taken? De Onderwijsraad (2008) noemt in dit verband dat instellingen de ruimte krijgen om keuzes te maken en eigen accenten te leggen. Scholen worden geacht zich vanuit een eigen visie te positioneren en afwegingen te maken ten aanzien van maatschappelijke taken die zij op zich nemen. Het is denkbaar dat ouders van deelnemers op een 'multifunctionele school' met een breed takenpakket gezien het ruimere aanbod eerder in beeld zijn, dan ouders van deelnemers op een 'sobere school' primair gericht op kwalificering.

Dit neemt niet weg dat er goede voorbeelden zijn van mbo-instellingen die beleid ontwikkelen en toenemende aandacht hebben voor ouders in het mbo. Bij de onderzochte situaties in twee instellingen zijn de beleidsdoelen gericht op het vergroten van de samenwerking tussen jongeren, school en ouders om jongeren zo nodig te helpen bij de identiteitsontwikkeling, waaronder het beroepsbeeld. Ouders en school zien zij daarbij als partners, omdat jongeren hun identiteit niet alleen op school ontwikkelen, maar ook in contact met leeftijdsgenoten en in het gezin. Zij zien onderwijs, opgroeien en opvoeden als met elkaar verweven en benadrukken de kwetsbare identiteitsontwikkeling van pubers, waarbij communicatie en afstemming tussen school en ouders van belang kunnen zijn. Bij deze instellingen vond het management betrokkenheid van ouders belangrijk en was er een gedeelde visie op dit thema. Dat partnerschap – of in ieder geval de aanzet hiertoe – onder deze omstandigheden ontstaat, is niet verwonderlijk omdat het belang dat eraan wordt gehecht ook tot uitdrukking zal komen in de facilitering ervan.

Daarnaast zijn er goede praktisch gerichte initiatieven. Ook met deze initiatieven, die vaak wat meer ad hoc zijn en zich richten op een basaler niveau zoals het eerste contact leggen met moeilijk bereikbare ouders, hebben respondenten positieve ervaringen. Het model van Montandon in de vorige paragraaf suggereert dat er een hiërarchie bestaat tussen de verschillende typen contact, van 'opdracht' als beginsituatie naar 'partnerschap' als ideaalplaatje. Theoretisch gezien is dit zo, maar praktisch gezien is het type contact dat er is vooral situatieafhankelijk. Het zou onterecht zijn om te concluderen dat het één altijd beter is dan het ander. Partnerschap veronderstelt dat beide partijen in staat zijn om niet alleen informatie uit te wisselen, maar ook te reflecteren op het onderwijs en de ontwikkeling en toekomst van de deelnemer. Gezien de realiteit dat ouders van mbo-deelnemers niet

allemaal goed zicht hebben op de inhoud van de opleiding, het onderwijsproces en toekomstperspectieven en er soms andere belemmeringen zijn in de thuisomgeving (sociaal, economisch, taalbarrière) is dit niet altijd mogelijk. Onder deze omstandigheden is het niet realistisch om participatie volgens Montandon te verwachten en zoals de Onderwijsraad (2010) adviseert, omdat gespreksvoering het basale en praktische niveau van informatie uitwisselen moeilijk kan overstijgen. In het ergste geval zijn problemen in de thussituatie zodanig, dat ouders andere prioriteiten hebben of dat ze zich zelfs beter niet met de school kunnen bemoeien.

Kortom, de ervaringen in het mbo met ouderbetrokkenheid zijn nog betrekkelijk schaars, maar hard nodig. De mogelijkheid voor ouders om de schoolcarrière van hun kinderen te volgen en te beïnvloeden, is nog altijd klassebepaald (Mijs, 2008). Gezien de toenemende aandacht voor dit thema zullen ervaringen en daarmee kennis over ouders van mbo-deelnemers in de komende periode toenemen.

4.3 Wat we hieruit kunnen leren: suggesties uit de praktijk

Met dit verkennend onderzoek is met observaties en ervaringen van de geïnterviewden en de literatuurstudie het nodige geleerd. Tegelijkertijd is dit een begin. Er is enig zicht ontstaan op voorkomende aanpakken, belemmerende en bevorderlijke factoren. Wel zijn de ervaringen contextspecifiek en beperkt in aantal en is hiermee niet in algemene zin te zeggen 'hoe het moet'. De ervaringen kunnen wel een bron van ideeën vormen en suggesties opleveren voor beleid of activiteiten rond ouderbetrokkenheid.

Beleidsontwikkeling

- 1 Voor instellingen die beginnen met ouderbetrokkenheid (en ouderparticipatie) is het advies van een geïnterviewde deskundige van het Lectoraat Jeugd en Opvoeding om eerst een meerjarenplan te maken met niet te hoge ambities. De ruime ervaring met ouderbetrokkenheid bij verschillende instellingen leerde betrokkene dat het beter was om één keer iets te organiseren en dan te evalueren, dan vijf keer iets organiseren zonder evaluatie. Dit laatste leidt er vaak toe dat het daarbij blijft.
- 2 Randvoorwaarden moeten voldoende zijn om actieve ouderbetrokkenheid (en ouderparticipatie) te realiseren. Uit ervaringen in het mbo en ook in het vmbo waar meer aan ouderbetrokkenheid wordt gedaan, is bekend dat er iemand binnen de instelling nodig is die 'de kar gaat trekken', naast een directie die dit belangrijk vindt, stimuleert en faciliteert.
- 3 Maak in principe geen onderscheid tussen minderjarige en meerderjarige thuiswonende deelnemers, was het advies van respondenten uit dit onderzoek die al langer ervaring hadden met ouderbetrokkenheid. Wanneer je bij aanvang van de opleiding afspreekt wat de rol is van ouders, dan levert dit volgens respondenten in een latere fase geen discussie op. Het op schrift stellen van de afspraken en voor akkoord laten ondertekenen aan het begin van de opleiding, is een mogelijkheid om dit een formeel tintje te geven.

Communicatie

- 4 In het mbo is de afstand tussen de school en ouders relatief groot en heerst vaak het idee van zelfverantwoordelijke deelnemers voor wie ouders niet nodig zijn. Zorg dat ouders erbij horen en dat hun rol en inzet van begin af aan helder is voor alle partijen. Maak als instelling afspraken met deelnemers en ouders over de samenwerking. Ook deelnemers vinden het prettig als ouders (op een onzichtbare manier) betrokken zijn bij wat zij leren, is de ervaring.
- 5 Werk aan een vertrouwensrelatie van begin af aan en niet pas wanneer zich problemen voordoen. Als het eerste contact wordt gelegd bij een probleem, is dit niet bevorderlijk voor een goede samenwerking en kan dit leiden tot een verwijtende sfeer.
- 6 Tien minutengesprekken zijn niet voldoende. Om ouders actief te betrekken, is het nodig om in elkaar te investeren, elkaar te leren kennen en iets van de thuissituatie te weten.
- 7 Zorg voor 'tweerichtingsverkeer' in gesprekken; stel ook vragen en laat ouders en deelnemers praten.
- 8 Streef naar een gelijkwaardige relatie, zonder dat de docent zichzelf ziet als expert. Houd rekening met eventuele gevoelens van ouders van incompetentie.

Ouders 'meenemen' in activiteiten

- 9 Ouders kunnen bij reguliere activiteiten worden betrokken, bij het intakegesprek, bij voorlichtingsbijeenkomsten of presentaties van deelnemers. Dit kost weinig extra tijd en leidt tot meer contactmomenten tussen ouders en instelling.
- 10 Niet alle ouders hebben een goed beeld van de inhoud van de opleiding en het onderwijsproces. Zorg ervoor dat ouders dit beeld wel krijgen, door informatie te geven over de inhoud van de opleiding, het soort opdrachten, huiswerk, de stage en de beoordeling.
- 11 De 'dialogoog' over de loopbaan wordt voor een belangrijk deel thuis gevoerd: ouders zijn belangrijke gesprekspartners voor jongeren. Vaak wordt aangenomen dat ouders deze rol op zich nemen en dat ze hun kind kunnen adviseren over het beroepsperspectief, maar niet alle ouders zijn daartoe goed in staat. Zorg dat ouders kunnen mee-oriënteren op vervolgopleidingen en beroepen, meegaan naar open dagen en bedrijfsbezoeken en gezamenlijk gesprekken kunnen voeren met loopbaandeskundigen.

Moelijk bereikbare ouders

- 12 Alleen schriftelijke uitnodigingen zijn niet altijd afdoende. Nodig naast schriftelijk ook telefonisch uit. De ervaring leerde dat een extra telefoontje op de dag van de afspraak kan helpen.
- 13 Probeer belemmeringen weg te nemen. Bij anderstalige ouders kan dit een oudercontactpersoon zijn in de eigen taal. Oudercontactpersonen kunnen een brugfunctie vervullen tussen moeilijk bereikbare ouders en de opleiding.

- 14 Een directieve aanpak werkt volgens sommige respondenten erg goed. "U moet komen" leidt hier en daar tot grotere opkomst.
- 15 Wanneer het niet lukt om contact te krijgen met ouders, kan huisbezoek een manier zijn om het eerste contact te leggen. Ook komt het voor dat een ander familielid een rol speelt. Een oudere broer of zus kan een belangrijke rol vervullen en een stimulator of hulpbron vormen.

Ter voorkoming van schooluitval

- 16 Verzuim is vaak een indicatie van problemen of dreigende schooluitval. Zorg bij de intake voor het telefoonnummer van de ouders en dat de school hen kan bereiken. Deelnemers geven vaak hun eigen mobiele nummer op in plaats dat van de ouders.
- 17 Informeer ouders over verzuim en vraag naar de reden. Zie dit ook als voorbereiding op de beroepspraktijk, waar werknemers ook niet zonder reden kunnen wegblijven. Uiteraard moet de deelnemer hier zelf ook op worden aangesproken door de school.
- 18 Geef ouders inzage in lesroosters, lessen en wijzigingen daarin net als de deelnemers, bijvoorbeeld digitaal met een toegangscode zodat zij weten of hun kind naar school gaat. Dit bevordert tevens de betrokkenheid van ouders.
- 19 Informeer ouders (altijd in overleg met de deelnemer) over eventuele problemen, twijfels over de opleiding of andere ontwikkelingen waarbij een risico bestaat van voortijdig schooluitval.
- 20 Onderhoud contact met ouders over de voortgang van de opleiding (in overleg met de deelnemer). Ouders willen graag geïnformeerd zijn.

Bij opvoeding

- 21 Breng ouders in contact met elkaar zodat zij ervaringen en opvoedingsvraagstukken met elkaar kunnen uitwisselen, zoals tijdstip van thuiskomst of huiswerk. Informele ouderavonden versterken tevens de netwerken van ouders, ook in het belang van de deelnemer.

Literatuur

- Bakker, J. & Denessen, E. (2008). Houding leraren jegens ouders van groot belang. In F. Smit (Ed.), *Modernisering relatie ouders en school*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Bakker, J., Stoep, W., Heuvel, W. van den & Bouts, L. (2002). Leerkrachtverwachtingen en de oordeelsvorming over ouderlijke betrokkenheid. *Pedagogische Studiën*, 79 (5), 376-388.
- Beek, S., Rooijen, A. van & Wit, C. de (2007). *Samen kun je meer dan alleen. Educatief partnerschap met ouders in primair en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Q*Primair/'s-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Booijink, M. (2007). *Terug naar de basis, communicatie tussen leerkrachten en allochtone ouders in het primair onderwijs*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22 (6), 723-742.
- Bruijn, H. de, Groenleer, M., Voort, H. van der, Dunning, B., Krauss, P., Roost, M.A.R. van, Peerenboom, S. & Eeten, M. (2009). *Inzicht in resultaat, oordelen over effectiviteit van maatregelen gericht op het terugdringen van voortijdig schoolverlaten*. Delft/Utrecht: Technische Universiteit Delft en Berenschot.
- Crozier, G. (2000). *Parents and schools – partners or protagonists?* Oakhill: Trentham Books.
- Davies, D. & Johnson, V. (Eds.) (1996). Crossing boundaries with action research: A multinational study of school-family-community collaboration. *International Journal of Educational Research*, 25 (1), 75-105.
- Derriks, M. & Vergeer, M. (2010). *Doorstroom in het ROC. Een kwestie van goed kiezen en doorzetten?* Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Deslanders, R. & Rousseau, N. (2007). Congruence between teachers' and parents' role construction and expectations about their involvement in homework. *International Journal about Parents in Education*, 1 (0), 108-116.
- Dumasy, E. (2002a). Communicatie met allochtone ouders. In *Handboek communicatie in het onderwijs*, maart 2002, 1330 (pp. 1-11). Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Dumasy, E. (2002b). *Kleurrijk onderwijs. Een oriëntatie in de transculturele pedagogiek: communiceren en begeleiden*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Epstein, J. (1987). Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F. Kaufman & F. Losel (Eds.), *Social intervention: Potential and constraints* (pp. 121-136). New York: Walter de Gruyter.
- Epstein, J. (1995a). School/family/community partnerships. Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76 (9), 701-712.
- Epstein, J. (1995b). Perspectives and previews on research and policy for school, family, and community partnerships. In A. Booth & J. Dunn (Eds.), *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Epstein, J. (2001). *School, family and community partnerships. Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview Press.
- Epstein, J. Sanders, M., Simons, B., Salinas, K., Jansorn, N. & Voorhis, F. van (2002). *School, family and community partnerships. Your handbook for action*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Es, S. van, Hubbard, F., Tilborg, L. van & Vedder, P. (2002). *Schakels tussen school en thuis. Het bestrijden en voorkomen van onderwijsachterstanden. Samenwerken met ouders*. Den Haag: PMPO.

- Esch, W. van (2010). *De kleur van het middelbaar beroepsonderwijs*. 's-Hertogenbosch/Utrecht: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Esch, W. van, Petit, R., Neuvel, J. & Karsten, S. (2011). *Sociaal kapitaal in het mbo: slagboom of hefboom? Onderzoek onder mbo'ers en docenten*. 's-Hertogenbosch/Utrecht: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Fasang, A., Mangino, W. & Brückner, H. (2010). *Parental Social Capital and Educational Attainment. Working paper 2010-01*. CIQLE: Yale University, New Haven Hofstra University, Long Island.
- Groeneveld, M. & Steensel, K. van (2009). *Ouders@mbo, Landelijk onderzoek onder ouders van mbo-leerlingen*. Hilversum: Hiteq/Aetios.
- Hill, N. & Tyson, D. (2009). Parental Involvement in Middle School: A Meta-Analytic Assessment of the Strategies That Promote Achievement. *Developmental Psychology American Psychological Association*, 45 (3), 740–763.
- Hood, S. (2001). Home-school agreements: a true partnership? *School Leadership & Management*, 21 (1), 7-17.
- Ho Sui Chu, E. (2007). Building trust in elementary schools: the impact of home school community collaboration. *International Journal about Parents in Education*, 1 (0), 8-20.
- Kans, K., Lubberman, J. & Vegt, A. van der (2009). *Monitor ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs*. Rotterdam: Ecorys
- Karsten, S., Jong, U. de, Ledoux, G. & Sligte, H. (2006). *De positie van ouders en leerlingen in het governancebeleid*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam.
- Kennisnet (2010). *Opbrengsten van leren met meer effect. Twee jaar onderzoek naar onderwijsvernieuwing met ict in het voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: Kennisnet.
- Kers, D. & Kers, W. (2010). *Samen naar een beter LOB binnen het vmbo – TL Eemland. Aanpak Voortijdig Schoolverlaten Eemland*. Apeldoorn: Kers & Kers Loopbaancoaching.
- Kuijpers, M., Meijers, F. & Bakker, J. (2006). *Krachtige loopbaangerichte leeromgevingen in het (v)mbo: hoe werkt het?* Driebergen: Het Platform Beroepsonderwijs.
- Lasky, S. (2001). The cultural and emotional politics of teacher-parent interactions. *Teaching and Teacher Education*, 17 (4), 403-415.
- Leithwood, K. & Earl, L. (2000). Educational accountability effects: an international perspective. *Peabody Journal of Education*, 75 (4), 1-19.
- Martinez-Gonzalez, R. & Rodriguez-Ruiz, B. (2007). Assessing parents' satisfaction with their parental role for a more effective partnerships between families and schools. *International Journal about Parents in Education*, 1 (0), 21-29.
- MBO Raad (2009). *Goed bestuur in de BVE-sector. Branchecode over bestuur, toezicht en horizontale dialoog in het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie*. De Bilt: Mbo Raad.
- Menheere, A. & Hooge, E. (2010). *Ouderbetrokkenheid in het onderwijs. Een literatuurstudie naar de betekenis van ouderbetrokkenheid voor de schoolse ontwikkeling van kinderen*. Amsterdam: Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding, Hogeschool van Amsterdam.
- Mijs, J. (2008). Meritocracy or Plutocracy. Finding Explanations for the Educational Disadvantages of Moroccan Immigrants Living in the Netherlands. *Amsterdam Social Science*, 1 (1), 44-70.
- Min. OCW (2007). *Factsheet Ouderbetrokkenheid in het beroepsonderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

- Molen, H. van der (2009). *Meer Betrokken Ouders. Kwalitatief onderzoek naar ouderbetrokkenheid in relatie tot voortijdig schoolverlaten in het middelbaar beroepsonderwijs*. Den Haag: OUDERS & COO.
- Montandon, C. (1993). Parent-teacher relations in Genevan primary schools: the roots of misunderstanding. In: F. Smit, W. van Esch & H. Walberg (Eds.). *Parental involvement in Education* (pp. 59-66). Nijmegen: ITS.
- Noguera, P. (2008). *The trouble with black boys and other reflections on race, equity and the future of public education*. New York: John Wiley & Sons.
- Onderwijsraad (2008). *Onderwijs en maatschappelijke verwachtingen. Scholen kiezen zelfbewust positie*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2010). *Ouders als partners. Versterking van relaties met en tussen ouders op school*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Ozkaya, M. & Veldhuis, J. (2008). *Ouderbetrokkenheid in het Mbo*. Amsterdam: Capabel.
- Perna, L.W. & Titus, M.A. (2005). The Relationship between Parental Involvement as Social Capital and College Enrollment: An Examination of Racial/Ethnic Group Differences. *The Journal of Higher Education*, 76 (5)
- Ravn, B. (2003). *Cultural and political divergences in approaches to cooperation between home, school and local society in Europe*. In S. Castelli, M. Mendel & B. Ravn (Eds.), *School, family, and community partnership in a world of differences and changes* (pp. 9-18) Gdansk: University of Gdansk.
- Smit, F. (1991). *De rol van ouderparticipatie in het onderwijs. Een onderzoek naar vorm, inhoud en effecten van ouderparticipatie in het basisonderwijs*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Moerel, H. & Slegers, P. (1999). Experiments with the role of parents in primary education in the Netherlands. In F. Smit, H. Moerel, K. van der Wolf & P. Slegers (Eds.), *Building bridges between home and school* (pp. 37-42). Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.
- Smit, F., Doesborgh, J. & Kessel, N. van (2001). *Ouderparticipatie: Een nieuw missie-statement? Onderzoek naar het functioneren van de relatie ouders en basisschool*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G. & Doesborgh, J. (2002). *Ouders en educatieve voorzieningen*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F. & Driessen, G. (2002a). *Allochtone ouders en de pedagogische functie van de basisschool*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G. & Doesborgh, J. (2005). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F., Driessen, G., Vrieze, G., Kuijk, J. van & Slegers, P. (2005). *Opvoedings- en opvangactiviteiten van scholen in het primair en voortgezet onderwijs. Een inventarisatie van de stand van zaken met betrekking tot de relatie onderwijs-opvoeding-opvang in het Nederlandse onderwijs. In: Onderwijsraad, Onderwijs in thema's (pp. 159-228)*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Smit, F. & Elfering, S. (2007a). *Van een kabbelend beekje naar een bruisende waterval? Evaluatie invoering Wet medezeggenschap op scholen*. Nijmegen: ITS.

- Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2008). *Ouders en innovatief onderwijs. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met vormen van 'nieuw leren'*. Nijmegen: ITS.
- Smit, F. (red.) (2009). *Ouders en school*. Den Haag: Sdu.
- Smit, F., Wester, M., Craenen, O. & Schut, K. (2011). *De visie van leraren, ouders en leerlingen op de kwaliteit van het onderwijs. Onderzoek naar kwaliteitsaspecten van het onderwijs onder leraren, ouders en leerlingen*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Veen, A. & Daalen, M. van (2007). *Ouderbetrokkenheid in Oud-West. Evaluatie van het project Ouderbetrokkenheid op de basisscholen in Amsterdam Oud-West*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Verhoeven, J., Devos, G., Staassen, K. & Warmoes, V. (2003). *Ouders over scholen*. Antwerpen: Garant.
- Vogels, R. (2002). *Ouders bij de les*. Den Haag: SCP.
- Waslander, S. (1999). *Koopmanschap en burgerschap. Marktwerking in het onderwijs*. Assen: Van Gorcum.
- Wit, C. de (2008). Partnerschap tussen ouders en school. In F. Smit (Ed.), *Modernisering relatie ouders en school*. (pp. 24-36). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Wolf, K. van der & Beukering, K. (2001). Working with challenging parents within the framework of inclusive education. In F. Smit, K. van der Wolf & P. Slegers (Eds.), *A bridge to the future. Collaboration between parents, schools and community* (pp. 149-156). Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut.
- Woods, P., Bagley, C. & Glatter, R. (1998). *School choice and competition: Markets in the public interest?* London: Routledge.
- WRR (2009). *Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press.